

könyv
könyvtár
könyvtáros

2003
november

DEÁK FERENCZ.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

12. évfolyam 11. szám

2003. november

Tartalom

Könyvtárpolitika

Cselekvési terv a digitalizálási programok és koncepciók összehangolására 3

Műhelykérdések

Fejős László–Payer Barbara: Honlapnézőben: megyei könyvtáraink az interneten (2) 10

História

Villám Judit: Deák Ferenc élete és gondolatai 32

Sonnevend Péter: Az angolszász közkönyvtár létrejötte 37

Konferenciák

Bartos Éva: „Nem csak zene” 55

Könyv

Pogány György: Az olvasókörök városa..... 57

From the contents

Action plan for the harmonization of digitization projects and conceptions (3);
László Fejős–Barbara Payer: On the homepages of county libraries (10)

Cikkeink szerzői

Bartos Éva, a Könyvtári Intézet osztályvezetője; *Fejős László*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Payer Barbara*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Sonnevend Péter*, a Kaposvári Egyetem tanára; *Villám Judit*, az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményvezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

CSELEKVÉSI TERV A DIGITALIZÁLÁSI PROGRAMOK ÉS KONCEPCIÓK ÖSSZEHANGOLÁSÁRA

Készült a svédországi Lundban
a 2001. április 4-én tartott szakértői ülést követően

AZ EURÓPÁBAN FOLYÓ DIGITALIZÁLÁSI TEVÉKENYSÉGEK ÖSSZEHANGOLÁSÁNAK MEGVALÓSÍTÁSI KERETTERVE

AZ EURÓPAI TARTALOM MEGJELENÍTÉSE A VILÁGMÉRETŰ HÁLÓZATOKON¹

A DIGITALIZÁLÁSI PROGRAMOK KOORDINÁCIÓS MECHANIZMUSAI

A jelen cselekvési terv azokat a kezdeti tevékenységeket ismerteti, amelyek segítségével az európai kulturális és tudományos tartalom digitalizálásának minőségét javítani lehet, és a „lundi alapelvek”-ben megnevezett célokat el lehet érni. A terv olyan intézkedéseket irányoz elő, amelyeket 2002 vége előtt be kell fejezni vagy legalább meg kell kezdeni. Az intézkedések eredményei folyamatosan beépülnek az adott területen most kialakulóban lévő, hosszabb távra szóló tevékenységi tervbe.

¹ A fordítás (Hegyközi Ilona munkája) az Országos Széchényi Könyvtár megbízásából az Európai Bizottság DigiCult (Digital Heritage and Cultural Content) programjának engedélyével történt. A Lundi alapelvek magyar fordítása a 3K 2003. évi júliusi számában jelent meg. Az alapelveket és az itt közölt akciótervet az EU-tagállamok nyelveim lásd a http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/lund_principles.htm weboldalon, magyarul pedig a MEK Egyesület honlapján a <http://mek.oszk.hu/egyesulet/lund-hun.htm> címen. A fordítás az ott szereplő 1.3 tervezet alapján készült. A további értekezletek jegyzőkönyveit és egyéb kapcsolódó anyagokat lásd a <http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/reports.htm> weboldalon.
– A ford. megj.

1. FELADAT: JOBB KONCEPCIÓK ÉS PROGRAMOK KIALAKÍTÁSA EGYÜTTMŰKÖDÉSSSEL ÉS ÖSSZEVETÉSSSEL

1/a tevékenység: A digitalizálási koncepciók és programok nemzeti webhelyei

Cél: A tagállamok közötti információcsere a programokról és koncepciókról, valamint az egyes országokban folyó tevékenységek megjelenítése a tapasztalatok és a szakismeretek közös kiaknázása érdekében.

A megvalósítás módja és a feladatok: Egy kisebb szakértői csoport kidolgozza a nemzeti koncepciók modelljének (baseline profile) fő vonalait a tagállamok által korábban szolgáltatott kérdőíves felmérés adatai alapján. Ezeket az adatokat összevetik a modellel, majd újra megküldik a tagállamoknak, hogy helyezzék el a nemzeti weblapjukon. A szakértők meghatározzák, hogy az információknak milyen minimális minőségi kritériumoknak kell megfelelniük az aktualitás, a többnyelvűség, a hozzáférhetőség és az elérhetőség tekintetében. Minden tagállam maga dönti el, milyen webhelyen kívánja megjeleníteni ezeket az adatokat, és egyben gondoskodik a szükséges frissítési és gondozási mechanizmusokról is. A Bizottság dolga elsősorban az, hogy helyet adjon egy közös honlapnak, amely a nemzeti webhelyekre rámutat.

Résztevők: A tagállamok – mindenekelőtt azok, amelyek mintaszerű webhelyekkel rendelkeznek – szakértőket jelölnek ki arra, hogy a modellkoncepció fő vonalait kimunkálják. Az egyes tagállamok létrehozzák a webhelyeket, és kidolgozzák a magukról közzétett adatok frissítésének mechanizmusait. A Bizottság összehívja a szakértői csoportot, és összeveti a már rendelkezésre álló adatokat az említett modellkoncepció közösen kialakított adatstruktúrájával.

Ütemezés: A szakértői csoport felállítása 2001. június végéig; a szempontrendszer létrehozása 2001. augusztus végéig; a webhelyek kialakítása – beleértve a központi weboldalt és a tagállamokról közzétett adatok körét – 2001. szeptember végéig.

1/b tevékenység: A koncepciók és programok összevetési (benchmarking) keretrendszerének² meghatározása

Cél: Egy olyan összevetési keretrendszer jóváhagyása és bevezetése, amely az egy-egy országon belüli, illetve több tagállam közötti koordináció kulcsfontosságú eszköze, valamint az előrehaladás és a minőségi fejlődés jelzésére szolgáló eszközök kifejlesztése.

A megvalósítás módja és a feladatok: Szakértői fókuszcsoport létrehozása a modell finomítása érdekében, mielőtt azt a tagállamok elé beterjesztik elfogadásra és alkalmazásra. A szakértők kidolgozzák a modell jóváhagyási és megvalósítási rendjét

² Lásd: a lundi tanácskozáson, 2001. április 4-én a Bizottság szolgáltatásaihoz összeállított „Draft framework for benchmarking digitisation policies” (Keretrendszer-tervezet a digitalizálási koncepciók összevetéséhez) című dokumentumot.

is, például a szükséges „szándéknyilatkozatokat”. Ennek segítésére az egyes tagállamok létrehozzák a levelezők (kapcsolattartók) hálózatát, amely fórumul szolgál majd a minőségi összevetéssel kapcsolatos vitákhoz, a megvalósítási és továbbfejlesztési elképzelések megtárgyalásához.

Résztevők: A tagállamok szakértőket jelölnek az összevetéssel foglalkozó munkacsoportba, és megalakítják a „levelezők és szakértők országos hálózatait”.

A Bizottság segíti a munkacsoportot a modell véglegesítésében.

Ütemezés: A munkacsoport megalakítása 2001. június végéig; a nemzeti levelezők hálózatáé 2001 szeptemberéig.

1/c tevékenység: Mutatószámok kidolgozása és adatgyűjtés

Cél: Keretrendszer létrehozása a kulturális és tudományos források európai digitalizálási munkálatainak összevetésére és annak figyelemmel kísérése, hogy az e-Európa program célkitűzései hogyan hatnak az európai digitális tartalomnak a világméretű hálózatokon való megjelenítésére.

A megvalósítás módja és a feladatok: A koncepciók összevetésére szolgáló keretrendszerből kiindulva a célnak megfelelő mennyiségi és minőségi mutatószámokat keresnek, illetve dolgoznak ki; ez a tevékenység kiterjed az adatgyűjtés módszereire és a más szervezetekkel ennek érdekében folytatott együttműködésre is. A munkálatokat az összevetés kérdéseivel foglalkozó szakértői csoport végzi el a digitalizálási referenciamodellek vizsgálatára támaszkodva. Meghatározzák azt is, hogy melyek azok a legfontosabb mutatószámok, amelyek az Európában folyó digitalizálási tevékenységek összevetésére alkalmasak.

Résztevők: A tagállamok a csoportba delegált szakértőik révén vesznek részt a munkában. A Bizottság elindítja az említett vizsgálatot, és együttműködést épít ki más összevetési kezdeményezésekkel, valamint a témába vágó IST-projektekkel.

Ütemezés: A vizsgálat 2001 őszen indul; a legfontosabb mutatószámokat 2002 februárjáig választják ki, az első adatsorok összegyűjtésére ugyanekkor kerül sor. A digitalizálási mutatószámok körére 2002 áprilisáig kell ajánlásokat tenni.

1/d tevékenység: A koordinációs tevékenységek támogatása

Cél: Infrastruktúra létrehozása a tagállamok közötti koordináció támogatására.

A megvalósítás módja és a feladatok: Számos tevékenység indul az eddig már létrejött együttműködés támogatásának folytatása és továbbfejlesztése érdekében. Ezek közé tartozik, hogy a tagállamok képviselőiből koordináló csoport jön létre, amely kezdetben az Elnökség égisze alatt találkozik; on-line fórumok vagy vitacsoportok indulnak, hogy azok, akik a tagállamokban a kulturális és tudományos tartalom digitalizálásáért felelősek, vagy a digitalizálás területén aktív tevékenységet folytatnak, párbeszédet és tapasztalatcserét tudjanak folytatni; valamint a munka támogatására titkárság vagy egy intézmény alakul.

Résztevők: A tagállamok létrehozzák a koordinációs csoportot, és megállapodnak annak feladatköréről. A vitafórumok működtetéséhez felhasználják az IST-

program keretében már támogatást elnyert meglévő hálózatokat, különösen a CULTIVATE-EU hálózatot. Megvizsgálják azt a lehetőséget, hogy a titkárság az IST programtól kapjon támogatást, például a már folyó tevékenységek csoportosításával a jobb áttekinthetőség érdekében.

Ütemezés: A koordinációs csoport 2001 szeptemberéig alakul meg; a levelezőlisták 2001 júliusáig–augusztusáig jönnek létre. A titkárságot 2002 közepéig kell létrehozni.

2. FELADAT: A DIGITALIZÁLT FORRÁSOK FELTÁRÁSA

2/a tevékenység: Országos nyilvántartások

Cél: Az európai kulturális és tudományos tartalom megjelenítése és elérhetővé tétele a folyamatban lévő digitalizálási projektek nyilvántartásainak létrehozásával, országos „megfigyelő központok” segítségével.

A megvalósítás módja és a feladatok: A projektekről vagy a digitalizálásra kiválasztott tartalomról országos nyilvántartásokat alakítanak ki a már folyó tevékenységekre építve vagy a többi tagállam példáját felhasználva. A nyilvántartásoknak meg kell felelniük a tervezett tartalom és az elérési szolgáltatások terén érvényben lévő minőségi szabványoknak (az ajánlott gyakorlattal kapcsolatos irányelvek alapján, lásd a 3/b tevékenységet). A lehetséges platformokat az e területen legtapasztaltabb tagállamok által vezetett műszaki munkacsoport határozza meg, különös figyelmet fordítva a nyílt forráskódú és ingyenes szoftverekre; továbbá ők alkotják meg a többi tagállam számára a jól használható és hosszabb távon érvényes nyilvántartások kialakításához szükséges irányelveket.

Résztevők: A tagállamok a munkacsoport segítségével megalkotják az ajánlott gyakorlatra vonatkozó irányelveket, felhívják a figyelmet a projektek meglévő nyilvántartásaira, és újakat hoznak létre.

Ütemezés: A munkacsoport 2001 júniusában létrejött; a fő ajánlások megfogalmazása 2001 szeptemberében esedékes; a nyilvántartások 2001 közepétől kezdve állnak majd rendelkezésre.

2/b tevékenység: A digitalizált tartalom felderítése

Cél: Az európai digitalizált kulturális és tudományos tartalom koordinált felderítésére hosszabb távon alkalmas műszaki infrastruktúra meghatározása.

A megvalósítás módja és a feladatok: Mivel a nyilvántartások általában hierarchikusan épülnek fel, a digitalizált források elérhetővé tétele érdekében a szóba jöhető digitalizált tartalom megtalálásához és begyűjtéséhez a szükséges műszaki elemeket és szabványokat meg kell határozni. Ebbe beleértendők a következőket érintő megállapodások: a metaadatok, a hálózatról való összegyűjtés (harvesting) eszközei, összeállítási és visszakeresési szolgáltatások, különös tekintettel a szabadon felhasználható/nyílt forráskódú eszközökre és a több-

nyelvűség támogatására. A metaadat-szabványokat egy szakértői csoport vizsgálja meg, amely figyelembe veszi az országos nyilvántartásokhoz szükséges metaadatok követelményeit, és ajánlásokat tesz a műszaki stratégiákra és a fejlesztési/megvalósítási teszthelyekre.

Résztevők: A tagállamok, amelyeket Franciaország fog össze, munkacsoportot hoznak létre; ennek a feladata, hogy kidolgozza a metaadatokra vonatkozó ajánlásokat, és jelentést tegyen a koordinációs csoportnak a követendő stratégiákról.

Ütemezés: A munkacsoport, amely kidolgozza a metaadatokról szóló ajánlástervezetet, valamint meghatározza a legközelebbi teendőket, köztük a lehetséges kísérleti projekteket, 2001 szeptemberéig megalakul.

3. FELADAT: AZ AJÁNLOTT GYAKORLAT NÉPSZERŰSÍTÉSE

3/a tevékenység: Példák és irányelvek az ajánlott gyakorlatra (good practice)

Cél: A szakismeretek és a hatékonyság támogatása az ajánlott gyakorlat átvételének ösztönzésével.

A megvalósítás módja és a feladatok: A tagállamok saját projektjeikből kiválasztják és népszerűsítik az ajánlott gyakorlat példáit a tapasztalatsere és a szaktudás közös hasznosítása, valamint a különböző érintett közösségek egyetértésének elnyerése érdekében. Elemezni fogják az IST-programban a kulturális örökség területén zajló alkalmazási projekteket abból a szempontból, hogy az ajánlott gyakorlatot mennyire népszerűsítik. A közeljövőben számba veszik az ajánlott gyakorlatra vonatkozó, már meglévő irányelveket, és azokra felhívják az érintett szakemberek figyelmét; a későbbiekben pedig kialakítják az ajánlott gyakorlat közös, egyeztetett irányelveit. Összegyűjtik a vonatkozó szabványokat is, és ajánlásokat tesznek azok alkalmazására, például munkacsoportok és projektek keretében.

Résztevők: A tagállamok létrehozzák és népszerűsítik az ajánlott gyakorlat saját példáit; a Bizottság pedig a folyamatban lévő projektek segítségével áttekinti a meglévő irányelveket, és javaslatot tesz az irányelvek egyeztetésének a struktúrát vagy a tipológiát érintő kérdéseire.

Ütemezés: A tagállamok példái és a meglévő, válogatott irányelvek áttekintése 2001 szeptemberéig; az alkalmazási projektek tanulságainak elemzése és az ajánlott gyakorlat kialakítása 2002 áprilisáig.

3/b tevékenység: Kompetenciaközpontok

Cél: A „kompetenciaközpontok” népszerűsítése.

A megvalósítás módja és a feladatok: A kulcsfontosságú műszaki területeken kiemelkedő jártassággal és szakismeretekkel rendelkező intézmények vagy azok

konzorciumai szolgáltatásokat indítanak a digitalizálással foglalkozó kulturális intézmények segítésére és támogatására. Ezek a szolgáltatások létrejöhetnek és támogatást kaphatnak országos vagy európai együttműködéssel, kihasználva például az IST 2001. évi munkaprogramjának lehetőségeit.

Résztvevők: A tagállamok, kutatóintézetek és az információipar intézményei.

Ütemezés: 2002-től kezdődően.

4. FELADAT: TARTALMI KERETRENDSZER

4/a tevékenység: Közös cselekvési terv a jó minőségű európai digitalizált tartalomhoz való hozzáférés érdekében

Cél: Az európai tartalom értékének lehető legjobb érvényesítése és közös fejlesztési célok kitűzése a digitális kulturális és tudományos tartalom területén egy közös, európai együttműködési terv kritériumainak és kereteinek kialakításával, a megvalósítás megfelelő mechanizmusaival egyetemben (Charta, szándéknyilatkozat stb.).

A megvalósítás módja és a feladatok: A koordinációs csoport létrehozása után és titkárságának esetleges támogatásával közösen kell kialakítani a digitalizált kulturális és tudományos örökség eléréséhez szükséges európai e-kultúra infrastruktúrájának koncepcióját (eCulture portál). Az előkészületek során figyelembe veszik a felveendő digitális tartalom értéknövekedését és minőségi kritériumait, a műszaki szabványokat, az azok alkalmazásáról szóló megállapodásokat és a szolgáltatások minőségét. Meg kell határozni a megvalósítás stratégiai eszközeit is (Charta, szándéknyilatkozat stb.).

Résztvevők: A tagállamok.

Ütemezés: 2001 októberétől folyamatos; a munkamódszert a tagállamok koordinációs csoportja határozza meg, a keretrendszer és az egyeztetési stratégia 2002 közepére készül el.

4/b tevékenység: A tartalom hosszabb távú elérése

Cél: A digitalizált kulturális és tudományos tartalom hosszú távú elérhetőségének biztosítása

A megvalósítás módja és a feladatok: A szabványok alkalmazása és az ajánlott gyakorlat átvétele bizonyos, bár meglehetősen korlátozott mértékben garantálja a digitalizált tartalom jövőbeli hozzáférhetőségét. A hosszú távú megőrzés területén kutatásokra van szükség, meg kell határozni a legfontosabb problémákat, és ki kell dolgozni a megfelelő műszaki megoldásokat. E célok elérése érdekében a jövőre szóló kutatási programot kell készíteni. A DLM Forum és az IST által támogatott tevékenységek is szerepet játszanak ebben a folyamatban.

Résztvevők: A Bizottság és az információipar intézményei.

Ütemezés: 2001-től kezdődően.

A tevékenységek időrendi áttekintése

Határidő/ Tevékenység	2001. július	2001. szeptember	2001. november	2002. február	2002. április	2002. június
A koncepciók webhelyei		<i>modell+a tagállamok webhelyei</i>				
A programok összevetésének keretrendszerre	<i>a szakértői munkacsoport megalakulása – jolyamatban</i>	<i>nemzeti kapcsolattartók hálózata</i>				
Mutatószámok és adatgyűjtés			a vizsgálat kezdete	a legfontosabb mutatószámok meghatározása; az első adatsorok rögzítése	a digitalizálási mutatószámok tervezete	
A koordináció támogatása		<i>levelezőlisták+a koordinációs csoport megalakulása</i>				<i>titkárság</i>
Országos nyilvántartások	<i>a munkacsoport megalakulása (a nyilvántartással már rendelkezőkből)</i>	<i>ajánlások; az első nyilvántartások rendelkezésre állnak</i>				
A feltárás infrastruktúrája	<i>megegyezés a munkacsoportról – a DELOS keretében</i>	<i>ajánlások a metaadatról+következő lépések és kérésletti projektek</i>				
Irányelvek az ajánlott gyakorlatról		<i>példák a tagállamokból és a meglévő kiválasztott irányelvek áttekintése</i>		alkalmazási projektek elemzése; az irányelvek egyeztetett megközelítése		
Kompetenciaközpontok					a központok megalakulása	
Közös cselekvési terv	<i>a minőségi keretrendszer – első tervezet a július 17-i brüsszeli tanácskozássra</i>		<i>szakértői tanácskozás a minőségről</i>	<i>a munkacsoport megalakulása a koordinációs csoport közvetítésével</i>		<i>keretrendszer és egyeztetési stratégia</i>
Hosszú távú elérés				kutatási program		

6 a tagállamok; a tagállamok a Bizottság támogatásával; a Bizottság

Honlapnézőben: megyei könyvtáraink az interneten (2)

II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár (<http://www.rfmlib.hu>)

A hűvös színű háttér (szürkés-kék, rücskös falfelület és a Microsoft Office kellék-tárából is ismert fehér márvány) kissé rideggé formálná a nyitóoldalt, jelen esetben mégis inkább a rendet, az áttekinthetőséget fedezhetjük fel benne. Egy kép a könyvtár bejáratáról, mellette a legfontosabb elérhetőségi adatok, legalul egy adott dátumtól (véltetően a „lapindítástól”) számlálja a látogatókat, de őrzi a titkot.

Feljebb újdonságként az *Aktuális híreink, programjaink* tesz kíváncsivá, nem is lehet nem rákattintani. A kattintás időpontja is fontos: október 25., ennek ismeretében értékelhető a kinyíló lap „életszerűsége”: a gyermekkönyvtár őszi rendezvényei közül október 15–17-ike közöttiekre (vagyis idejüket múltakra) hívogat. Üdesége nem harmatos tehát. Megfontolandó, merjen-e vállalkozni effélére a könyvtár, ha nem tudja időszerű eseményekkel frissen tartani, illetve talán praktikus volna leven-

ni a honlapról a kínálatot, ha már lejárt. Még egy apróságnak látszó észrevétel: sok idézőjeles szöveg szerepel a lapon, rossz nyitó jelekkel: (alt 147), ezeknek helyesen alsó állásúaknak (alt 132) kellene lenniük. Ne feledjük, a könyvtári honlapoldalt olvasóközönsége (jelen esetben elsősorban gyermekek) okkal tekinti mintának.

A főlapon baloldalt világosból sötétbe tartó búzakék színű táblákon olvasható a főmenü: Könyvtárunkról, A könyvtár használata, Nyitva tartás, Folyóiratok, Katalógus, Főoldal (ami itt teljesen felesleges, hiszen éppen itt vagyunk).

A lakonikusan rövid, a részlegeket szinte csak felsoroló könyvtárbemutatót egy praktikus nem szabályzatszerűen fogalmazott könyvtárhasználati útmutató követi a menük sorában. Bosszantó figyelmetlenségekkel. Egy példa:

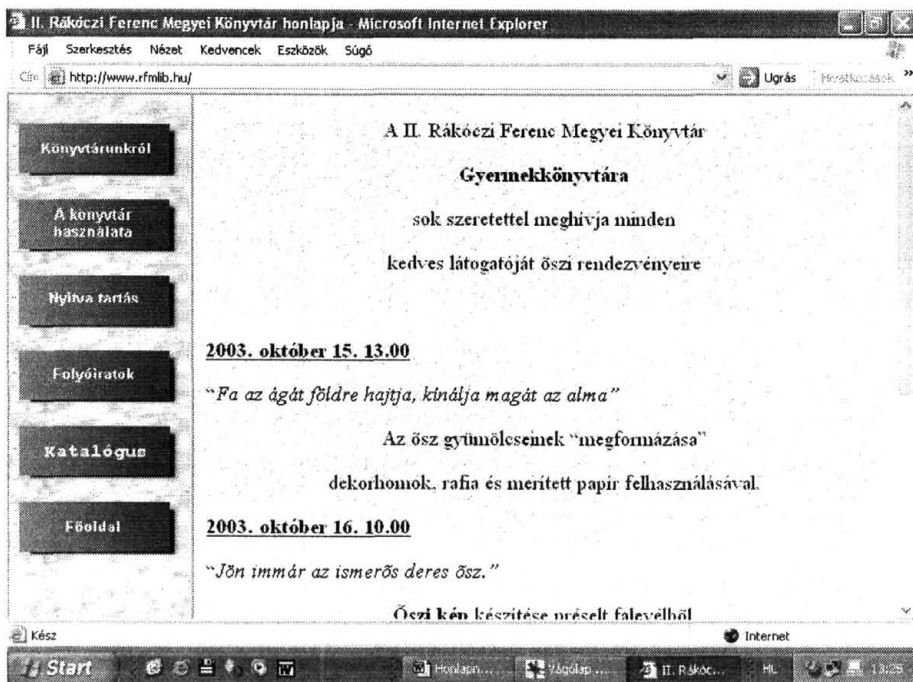
Amennyiben az olvasó differenciált szolgáltatásként raktári könyvet, illetve kölcsön-zési joggal megvásárolt hangzó és videó dokumentumot is kíván kölcsönözni, az évi beiratkozási díjon felül további 1200 Ft-díjat kell fizetni.

A szövegkicsinyítés szándékos, hogy látszódjék: teljesen értelmetlenül török meg elválasztójelek a szöveget. Az egybeírási és igeragozási szabályokkal, no meg az összetett szavak írásmódjával is hadilábon állt a szövegalkotó, mindezt egyetlen mondaton belül sikerült bizonyítania.

Ennek kapcsán érdemes hangsúlyozni: a weblap tulajdonképpen elektronikus „nyomat”, ugyanolyan helyesírási és küllembeli szabályok érvényesek rá, mint a nyomdatermékekre, ennek megfelelően itt sem hagyható el a lektorálás és a korrekúra, s ez alól nem ad felmentést, hogy a gépi kiadványszerkesztés a papír alapú kiadványokat is sajnálatosan nagy számban slendriánná tette.

A Folyóiratok menüpont alatt Miskolc, illetve a megye városi könyvtáraiban 2001-ben előfizetett folyóiratok 2003. évi lelőhelyjegyzékét találjuk. Praktikus összeállítás.

Folyóirat	Lelelőhelykód (feloldása)
2 zsráf	Kb6, M2, M3-JAGy
3R International	B8
100xszép	Kb6, Sszp, Sű, Szcs, Szi
168 óra	M1, M2, M3-JA, M3-KM, M3-PS, M3-SzL, M3-TM, M5, Ed, En, Kb6, Mk, Ó1, Sszp, Sp2, Sű, Sze, Szcs, Szi, Tű
2000	M1, Bt1, M2, Kb6, Tű
AAPG Bulletin The American Association of Petroleum Geologists	M1

A *Katalógus* (menüpont) lehet(ne) ennek a honlapnak a legfőbb szolgáltatása, ahol az olvasó saját állapotát, vagyis kölcsönzéseinek állását is ellenőrizhetné – akár. A teszt idején (az első látogatást követően egy héttel később – költségkímélés okán éjszakai órában – próbálkoztunk): a főlap és minden almenüje igen, ez a szolgáltatás nem volt elérhető.

Nincs más hátra (tényleg!): vissza a főoldalra!

Összegzés: (ha rosszul számoltuk, a weblapgazda elnézését kérjük), mindössze a címdoldali fotó és két animációs ábra dekorálja az oldalakat, pedig a félmillió könyvtári állományban és a helytörténeti gyűjteményben s bizonyosan a könyvtári rendezvénynaplóban is lehetnek fotóval színesebben kínálhatóak, már ha ez a honlap-üzemeltetés célja. Megyei könyvtárhoz mérten kissé visszafogott ez a megmutatkozás, ami nem volna baj. A gyémánt is általában kicsi, ámde csiszolt. Ehhez képest ez a lap (remélhetően) még munkában van.

Somogyi-könyvtár

(<http://www.sk-szeged.hu>)

Fehér háttéren mohazöld betűk, a menüpontok (szép számmal van belőlük) lefelé haladva terrakottából árnyalnak át majdnem mályvába. (Itt jegyezzük meg: a színmegállapítás meglehetősen szubjektív, nagy mértékben függ a megjelenítő hardver képességeitől és beállításaitól. Mindemellett nagyon fontos hangulati szerepük van a színeknek.)

Az egy év kihagyással újra megszervezett *Összefogás a könyvtárakért* akció nyitórendezvényeinek a saját (120.) évfordulóját is ünneplő Somogyi-könyvtár volt a helyszíne, természetes tehát, hogy számtalan programjára már a címlapon invitál az előkészítő hívó mondat. A főoldalon nyitható meg a könyvtár (Corvina-rendszerű) gépi katalógusa is. Ugyancsak e helyről érjük el az intézményi dolgozók telefonkönyvét. (Név, beosztás, részleg, telefonszám; *elektronikus levélcím nincs*. Érdekes jelenség: a könyvtárak nem szívesen, illetve szinte egyáltalán nem fedik fel szervezeti felépítésüket, nem mutatják meg egységeik létszám- és szakmai összetételét. Ez a könyvtár sem. Noha lehetne ennek modellértéke is akár, valószínűen az intézeti titok körébe tartozik, miként a banktitok. A zárójeles megjegyzést legalábbis részben azonnal revideálni kell – ha nem néztünk volna még körül a főlapon –, amint megnyitjuk a nagyon előzékenyen szintén a fő helyről elérhető, az e könyvtáriakon túli lehetőségeket kínáló *Kitekinőt* (rossz ő betűvel, ami jelzi: a lap egyes elemeinél használt kódtábla nem azonos, ennek első oldala ismétli a főmenüt. Köztük a szervezeti felépítést, kiemelve közülük az önálló honlappal rendelkezőket, persze létszámadatokat, nevek nélkül.) Ahogyan az természetes, a könyvtár fő elérhetőségeit találjuk még e kiemelt helyen s megint csak természetesen: kiemelt személyek nélkül.

Szemet gyönyörködtető a könyvtár főbejáratát mutató fotó, amint visszatükröződik a hatalmas üvegfelületén patinás környezete, a szegedi dóm kupolaegyüttese. Nem csoda hát, hogy ezt minden almenü nyitóoldalán megismétlik. *Az ára pedig?*

Három nyelven, angolul, németül, franciául kaphat az ide látogató sok-sok leágazással gazdagított áttekintést a könyvtárról.

Somogyi könyvtár szolgáltatásai - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

http://www.sk-szeged.hu/szolgalatas/szolgalm.htm Ugrás Hivatkozás

Szolgáltatások

- [Beiratkozás](#)
- [Kölcsönzés](#)
- [Hosszabítás](#)
- [Előjegyzés](#)
- [Készenléti díj](#)
- [Helybenhasználat](#)
- [Retrográfiai szolgáltatás](#)
- [Számítógépes szolgáltatások](#)
- [Könyvtárakon kölcsönzés](#)
- [British Council tájékoztató sarkok](#)
- [Goethe Institut](#)
- [Gyermekkönyvtár](#)
- [Külföldi gyűjtemények](#)
 - Helyismereti gyűjtemény
 - Kéziratár
 - Vasváry-gyűjtemény
 - Eszperantó-gyűjtemény

- [Általános tudnivalók](#)
- [Szolgáltatások](#)
- [Katalógusok](#)
- [Ország](#)
- [Szervezeti felépítés](#)
- [Mégyesi hálózat](#)
- [Felkötőzet](#)
- [Somogyi Károly](#)
- [A könyvtár története](#)
- [Rendszervezetek](#)
- [Kiállítások](#)
- [Kiadványok](#)
- [Telefonkönyv](#)

Utolsó frissítés: 2003. 02. 13.

Start | Internet | Honlapo... | Somogyi... | Vajulap... | HU | 13:21

A betekintésként megnyitott *angol oldal* normál telefonvonalra csatlakoztatott Smart Link 56 kb/sec sebességű modemen (a kapcsolat idején kijelzett tényleges, 26,4 kb/s letöltési tempóval) 12 perc múltán pompázott teljességében. 8272 bájtt+8 fotó, együtt sem sokkal több 1 megabájtnál.

Érdeemes utána számolni. 720 másodperc (12 perc) alatt 1 098 385 bájtt jött át, vagyis másodpercenként 1525,5 bájtt, azaz 12×204 bit. Valószínűleg a gyakori javítócsomagok miatt tehát a tényleges sebesség is tovább feleződik. És akkor még nem számoltuk bele a ráfordítási időbe a többszörös szolgáltatóhívási próbálkozásokat (minimum három, éjszaka is; fontos hozzátenni persze, hogy egy ingyenes, ebből adódóan nyilván nagy rohamnak kitett szolgáltatón keresztül). A kísérletnek két (lehet, hogy több?) fontos tanulsága van. Rendkívül nagy a szórás az elérési és letöltési sebességben a kitüntetett helyek, mint a főváros és pl. egy turisztikai szempontból ugyan fontos, de infrastrukturálisan elhanyagolt mátrai üdülőhely között. Valószínűsíthető, hogy amíg elsősorban nászutasokra számítanak a falu kapujában pompázó, Ybl-tervezte Károlyi-kastélyból lett szállóban, ez nem számít hátránynak, de ha pl. üzletembereket is megcéloznak... (Lehet egyébként, hogy ott más a helyzet. „Kísérleti terepünk” egy, a közelében lévő, nem profitorientált nemzeti intézmény üdülője.) A magunk számára érvényes tanulság mindenesetre: gondolni kell azokra, akik csekély letöltési lehetőséggel férnek hozzá (pl. a könyvtári) honlapokhoz, és itt nem tényleges letöltésre (download) gondolunk, csupán arra, hogy mihamarabb eltűnjön a homokóra a képernyőről. Ennek is vannak technológiai fokozatai, csak ne feledkezzünk meg róluk...

Talán nem veszik zokon Szegeden, ha éppen az ő honlapjuknál tartva időzünk el általánosnak vélt szempontoknál, s ebből eredően látszólag kevesebb figyelem

jut nekik. Mindez valóban csak látszólagos még akkor is, ha területi okból tényleg nincs lehetőségünk végigpásztázni azt a gazdag kínálatot, amit a Somogyi-könyvtár a kincseiből, szellemi raktárából és saját szellemiségéből felkínál.

Figyelmük van rá, hogy 120 éves történelmüket megmutassák, tisztelegjenek könyvtáralapítójuk előtt, feltárják a haza életében sokszor fontos szerephez jutott város jelentősebb eseményeit és a vele gyakorta gyilkosan bánó, mégis szeretett szőke folyó „rakoncátlanságait”.

Mielőtt provinciális elfogultsággal vádoltathatnának, lépünk tovább. Fiókkönyvtári hálózatukon túl a hivatalosan nem is létező *megyei hálózat* honlapján mintaszerű összeállítást böngészhetünk a megye könyvtáiról (megyei hálózati munka, a megyei közművelődési könyvtárak címtára, közhasznú információs szolgáltatások, képzés, szakmai rendezvények, statisztikai jelentések, Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete, Csongrád Megyei Könyvtáros, Negyedévi Értesítő.)

(Most végül is van vagy nincs megyei könyvtári hálózat? – ez persze másutt felteendő kérdés.)

Mielőtt pedig a honlap-recenzenseket érné az elfogultság vádja: sajnálatos, hogy a *Kiadványok* menüpont utolsó frissítése 2003. június 18., noha pl. ez év októberében a már említett nevezetes eseményre is számos méltatható minőségű kiadvánnyal rukkolt elő a patinás könyvtár.

Ezek az oldalakon is felfedezhetők rossz karakterek, hibás nyitó zárójel, rossz *ő* és *ű* betű. Általános jelenség ez, ami persze nem adhat felmentést. Főként nem egy olyan kulturális intézmény számára, mint a könyvtár.

Fiókhálózati osztály - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

http://www.sk-szeged.hu/szervezet/fiokhalozat/fooldal/index.htm Ugrás Hibajelentés

SOMOGYI-KÖNYVTÁR
FIOKHÁLÓZATA

- A fiókhálózat
- A fiókkönyvtárak
- Szolgáltatások
- Rendezvények
- Az ellátórendszer
- Könyvtári klubok, baráti körök
- "Családi könyvtárunk"
- Vissza a főoldalra

fiok@sk-szeged.hu

A fiókhálózat

A Somogyi-könyvtár fiókhálózati osztálya 1977 óta működik önálló osztályként. Fő feladata a Szeged városát behálózó fiókkönyvtárak munkájának koordinálása. Jelenleg 13 fiókkönyvtár működik a városban.

Az egyes könyvtárak állományának segítségével Szeged valamennyi lakosának (függetlenül attól, hogy melyik városrészben lakik) lehetősége nyílik a könyvtárhasználatra. Így a lakóhelyhez közel tudják az olvasók a könyvtári szolgáltatásokat igénybe venni. A szolgáltatások nagy része mindenütt ugyanaz, de arra törekszünk, hogy rendezek folyamatosan bővüljenek és változatosak legyenek.

A lakosok minél színvonalasabb könyvtári ellátása érdekében a fiókkönyvtárak zavartalan és folyamatos működtetése a cél.

A fiókhálózati munkaszoba címe és telefonszáma
6720 Szeged, Dóm tér 1-4.
(62) 425-525/129 mellék
fiok@sk-szeged.hu

Aki ket keresni lehet és mindre segítenek

Internet

Start

Indítólapp - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súlyó

http://www.sk-szeged.hu/tortenet/index.htm

Ugrás Hivatkozások

Az alapítványi gyűjtemény Könyvritkaságok Különgyűjtemények Hírességek

A Somogyi-könyvtár

Szeged városa 1874-ben hozta létre első közkönyvtárát, kiegészítve ezzel a magán és egyleti kölcsönkönyvtárak kínálatát. 1879-ben a kiáradt Tisza romba döntötte a várost, elpusztítva annak majd' minden szellemi értékét is. A várost hazai összefogással és nemzetközi segítséggel kezdték el újjáépíteni. Az "Alföld fővárosának" szellemi újjáépítését alapozta meg Somogyi Károly (1811-1888) esztergomi kanonok, anukor 1880. április 26-án felajánlotta könyvtárát Szeged városának. Előrelátóan arra is gondolt, hogy Szegeden hamarosan tudományegyetem létesül, s az ő rendszerezett, 43 701 kötetes gyűjteménye alapját képezheti majd az egyetem működésének. Felajánlásában leszögezte, hogy a könyvtár Szeged város örök és

http://www.sk-szeged.hu/tortenet/arvizkap.htm

Start Honlap... Indítólapp... Végül... 13:23

Az *Összegés*-hez eljutva nehéz a helyzetünk: esetleg nem volna hiteles, ha a sokszínűség terjedelmi indokai miatt *itt* ki nem nyitott almenük elemzése híján tekintenénk mintának a Somogyi-könyvtár honlapját. Pusztán arra alapozva, hogy a saját intézményük és munkájuk iránti szeretetüket, elkötelezettségüket érezzük meg belőle. A látogatóval megosztott büszkeségüket a rájuk bízott s láthatólag jól kezelt kincsek okán. Ennek továbbbosztására kiválóan használják ezt az információs láncot. Kérjük, figyeljenek a technikai korlátokra (pl. a képek csak ráklikkelés után jelenjenek meg teljes felbontásban). A vázolt esetleges (vagy nem is annyira az) gyengébb átviteli sebességű technikai háttérre gondolva nem is baj, hogy ezen a honlapon csupa hagyományos honlapszerkesztési megoldással találkozunk. A tartalom bőséggel túlnő ezeken. A bőség zavarát okozva.

Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár (<http://www.vmmk.hu>)

Minden felesleges „sallangtól” szabadulni akart a honlap készítője. Fehér alapon egy, a későbbi lapokon fejlécként felbukkanó mélykék, lapos téglalap, amely egy apró könyvtárfotót tartalmaz a könyvtár neve és címe mellett, s öt sort a klasszikus Vörösmarty-versből egy továbbléptető jellel. Minden szöveg kék színű az oldalon, már csak amiatt is, mert a csatolt állományt takaró szöveg (alaphelyzetben) automatikusan aláhúzott és kék színű lesz. A menücsoportok nevei ugyanolyan típusúak, színűek, csupán nagybetűsek. KIADVÁNYOK, EGYÉB, A KÖNYVTÁR, SZOLGÁLTATÁSOK, RÉSZLEGEK, TÁRSINTÉZMÉNYEK, s „nem rovatoltként” a

Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Cím: http://www.vmmk.hu/ Ugrás Hivatkozások >>

**Vörösmarty Mihály
Megyei Könyvtár**
Székesfehérvár, Bartók B. tér 1.

"Rajkunk le, hangyaszorgalommal, anélkül
Agyunk az ültet órákban tetem
S ha összeborultunk minden léc követ,
Epeánk egy uabb kor Ébálet,
Míg oly magas lesz, mint a csillagok." >>

ONLINE KATALÓGUS
Belépés a katalógusba
Tájékoztató a katalógusról

KIADVÁNYOK
[Fejér Megye az országos sajtóban](#)
[Fejér Megyei Könyvtáros](#)

EGYÉB
[Hasznos linkek](#)
[LibInfo - a Magyar Könyvtárak](#)
[Internetes "MIT-HOL" Tájékoztató](#)
[Szolgáltatása](#)
[MKE Helyismereti Könyvtárosaok Szervezete](#)

A KÖNYVTÁR
[Telefonszámok, e-mail-ek](#)
[Nyitva tartás](#)
[A könyvtár története](#)
[A könyvtár küldetésnyilatkozata](#)
[Vendégkönyv](#)

SZOLGÁLTATÁSOK
▶ [A könyvtárhasználat feltételei](#)
▶ [Könyvtárhasználati szabályzat](#)
▶ [Könyvtárközi kölcsönzés](#)
▶ [CD-ROM-ok](#)
▶ [Kurrens folyóiratok](#)
▶ [Kották](#)
▶ [Brit sarok](#)

[Információk Fejér megye településeiről](#)
[Könyvtárak Fejér megyében](#)

RÉSZLEGEK
[Zenei részleg](#)

TARSINTÉZMÉNYEK
▶ [Fejér Megyei Művelődési Központ](#)
▶ [Fejér Megyei Levéltár](#)

Válogatott dokumentumok Fejér megye települési könyvtárának történetéhez 1947–1952
Függelék: Lista a körzeti könyvtár felügyelete alá nem tartozó közművelődési könyvtárakról

Összeállította: Kéglji Ferenc

ár, Bartók Béla tér 1. tel.: (22) 312-845*, (22) 312-684*, e-mail: vmmk@vmmk.hu ...Vörösmarty Mihály M Internet

Start Cse Wl... K... Vör... H... 12:52

jobb alsó sarokban: válogatott dokumentumok meg egy hozzá tartozó függelék, valamint (másutt talán semleges feketesége itt kiemelkedik) e dokumentumok összeállítójának neve. Tisztelet minden nagyrabecsült kollégának, de ekkora tiszteességet (ismerve szerénységét) valószínűleg mégse kíván magának, mint amit e könyvtári honlap részéül juttat. Hiszen a könyvtárnévadó ablaka is csak külön kattintásra tárul fel, ha vágyat ébreszt a folytatásra a meghívó ötsoros... (*Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban*). Kinyitva azt tapasztaljuk, hogy a vélhetően a MEK népszerűsítését is szolgáló jószándék, vagyis forráskénti meghivatkozása a visszájára fordul: a rossz ékezetes betűkkel, formázatlan szöveggént átvett vers nem biztosan jó reklámja a Magyar Elektronikus Könyvtárnak. Érthetetlen, miért jelenik meg azon az oldalon is az ötsoros tartalmazó fejléc, ahol a teljes (ugyancsak érthetetlen módon középre zárt) vers.

Hangsúlyos helyen, a bal felső sarokban helyzeték el a könyvtár TextLib alapú on-line katalógusának használati útmutatóját, és innen meg is nyithatjuk a keresőoldalt. Az alatta található EGYÉB menüpontban hasznos linkek (MATÁV-tudakozó, MÁV-, Volán-, MAHART-, MALÉV-menetrend, térképek, tudakozók, internetes keresőoldalak, könyvtári információk, Fejér megyei és székesfehérvári oldalak találhatóak.

Ezután következnek a könyvtár saját információi: telefonszámok, elektronikus levélcímek, nyitva tartás, a könyvtár története (amelynek tetejéről a könyvtár nyitó weblapjára, a vendégkönyvre, illetve egy, a honlapoldalak mindegyikén keresést végző űrlapra ugorhatunk, ez utóbbi művelet azonban a rendszer visszautasítja, vagyis nem működik). Ugyanitt találjuk a könyvtár küldetésnyilatkozatát és ismételten az önálló menüpontból is megnyitható vendégkönyvet (ami csak egy űrlap,

pedig – valljuk be – lapozhatóságáért kedveljük a vendégkönyvet, és sokkal nagyobb készletet érzünk rá, hogy írjunk bele, ha olvashatjuk mások bejegyzéseit...).

Önálló kínálatcsoportot alkotnak a szolgáltatások: *A könyvtárhasználat feltételei* és a *Könyvtárhasználati szabályzat* (amelyek egymásból is hívhatók), majd a könyvtárközi kölcsönzés tudnivalói. Tematikus csoportosítású jegyzéket találunk a könyvtár CD-ROM-állományáról (utolsó frissítése 2003. június 17. [!]), betűrendes jegyzéket kurrens folyóiratairól (megnyithatjuk innen az ezzel rendelkezők saját weblapját, ami hasznos lehetőség, és minden bizonnyal meghálálja a csatolás aprólékos munkáját). Kottajegyzék és brit sarok található még itt, az utóbbi interaktivitását mindössze a British Council honlapjának elérhetősége jelenti, egyébként csak egy rövid áttekintés a sarokban található információk anyagokról.

Nagyon hasznos az *Információk Fejér megye településeiről* menüpontban elérhető szolgáltatás, részben a megyei helytörténeti anyagban kínál keresési lehetőséget, és a települések honlapját is meghívhatjuk innen. Egyetlen szépséghibája: egyikről sem léphetünk vissza kiindulópontunkhoz. Jó és az olvasók körében bizonyára hálával fogadott összeállítás a *Könyvtárak Fejér megyében* (aminek képi megformálása merőben – és túlzóan – eltér az eddigi, szinte puritán megjelenítésű oldalakétól).

A *Részlegek* menüpontban nincs „csoportosulás”: a zenei részlegről szóló információk, szolgáltatások találhatóak itt.

Méltánylandó gesztus, hogy a könyvtár társintézményei, a megyei művelődési központ és a megyei levéltár honlapja önálló ablakban megnyitható a nyitóoldalról.

A könyvtár nyitó oldalát két értékes összeállítás zárja: *Válogatott dokumentumok Fejér megye települési könyvtárainak történetéhez 1947–1952*, valamint *Füg-*

Könyvtárak - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súly

http://www.vmnk.hu/konyvtarak/konyvtarak.htm Ugrás

SZÉKESFEHÉRVÁRI KÖNYVTÁRAK

Köszöntő

Könyvtárak Székesfehérváron

Könyvtárak Fejér megyében

Székesfehérvári könyvtárak Székesfehérvári könyvtárak

Köszöntő | Könyvtárak Székesfehérváron | Könyvtárak Fejér megyében

Kész Internet

Start

12:55

gelék: Lista a körzeti könyvtár felügyelete alá nem tartozó közművelődési könyvtárakról (mindkettőt Kégli Ferenc állította össze).

Összegzés: tartalmaz kínálattal jelenik meg az interneten a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, de nem sikerült megtalálniuk (vagy nem is keresték) ehhez az összhangot a formával. Nyitóoldaluk csak a vázát adja a később feltáruló kínálatnak, de nem ad hozzá kellemes, vonzó, kedvcsináló „csomagolást”. Hiányzik az oldalak közötti formai összhang is (lásd pl. a megyei könyvtárak allegorikus nyitóoldalát.) Divatos kifejezéssel: kimunkálatlan a design, az arculat. Mindenképpen érdemes lenne az meglévő (újra hangsúlyozzuk, értékes és minden bizonnyal gyarapodó) tartalomra alapozva átgondolni és átalakítani, figyelve az oldal-visszaléptetési lehetőségek megoldására is, hogy ne kelljen a főlapot újra megkeresni és meghívni.

Pest Megyei Könyvtár

(<http://www.pmk.hu>)

A bejelentkező oldal egyszerű, táblázatos formában fogadja az odalátogatót. Bal oldalon láthatjuk az egyes felületekhez vezető linkeket, és itt külön animációval emelkedik ki az aktuális információkhoz vezető *Aktualitások* menüpont, valamint a LAKINFO, a lakossági információkra mutató link. Jobb oldalon pedig a könyvtár gyorsan letöltődő logója található az elérhetőségével és egy, a könyvtárba talán nem csak virtuális látogatóra invitáló köszöntés.

PMK - Pest Megyei Könyvtár - Főoldal - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Sgó

Cím <http://www.pmk.hu> Ugrás

Könyvtárunk
Aktualitások
Szolgáltatás
Keresés
Hírek
Kitekintés
INFO
Munkatársaink

PEST MEGYEI KÖNYVTÁR
2000 Szentendre Pátricska utca 7.

Üdvözöljük honlapunkon!
Ismerkedjen meg szolgáltatásainkkal,
legyen könyvtárunk rendszeres látogatója,
olvasója, használója!

Internet

Színvilágában egyébként egyszerű, egységes struktúrájú, jól olvasható mind a főoldal, mind a belső oldalak, így a honlapot böngésző hamar otthonosan mozoghat az egyes lapok között. Arial betűtípussal emelték ki az egyes részek címeit, minden egyéb az egyes felhasználók böngészőjének beállításától függő betűtípus, tehát nem előre definiált.

Nézzük sorban a menüpontokat, amelyek közül az első alatt megtalálhatjuk a könyvtárról szóló anyagot „*Néhány szó a könyvtárról*” címen, ami csak annyiban nem igaz, hogy bőven kapunk itt információt. Az ezen az oldalon szereplő első link mintegy összefoglalásként szolgál az alatta következő további, a könyvtárt és szolgáltatásait bemutató oldalaknak. Találunk itt pár mondatos ismertetőt, telefonszámokat, a könyvtár e-mail címét és webcímét, de vajon ez utóbbiak miért nem linkelhetők közvetlenül?

Tartalmában hasznos ez az oldal, mert gyors áttekintést nyújt a használat szabályairól, a beiratkozás feltételeiről, az állomány típusáról, valamint a felnőtt- és gyermekrészleg nyitva tartásáról, aki pedig bővebben érdeklődik, érdemes bepillantania *A könyvtár története*, *A könyvtár használata*, és a *Gyermekkönyvtár* című linkek alatt található oldalakba.

A *Különgyűjtemények* menüpont alatt élénk táruul a könyvtár szinte teljes szolgáltatási palettája, hiszen itt az imént már említett gyermekkönyvtári oldalt kivéve akármelyik linkre kattintunk, máris a könyvtár szolgáltatási oldalára jutunk. A szolgáltatások címszavait betűrendbe szedve kapunk néhány szavas/mondatos ismertetőt mindegyikről. Valóban széles a kínálat, hiszen az abc szinte minden betűjéhez tartozik valamilyen szolgáltatási címszó, ahol a navigálást a bal oldalon elhelyezett linkelhető betűfelsorolás segíti.

The screenshot shows a web browser window with the URL http://www.pmk.hu/szolj/sz_page_h.html. The page title is "PEST MEGYEI KÖNYVTÁR". On the left side, there is a vertical navigation menu with letters A through R. The main content area is titled "H" and contains the following text:

Hangskönyvek
"Könyvek hangszalagon"

A vakok és gyengén látók számára "beszélő könyvek" kölcsönözhetők a Zeneműtar - Videotéka részlegünkben.

Helyben használat

Állampolgári jogon mindenki látogathatja a könyvtárat: a napilapokat, folyóiratokat és a szabadpolcon lévő könyveket helyben használhatja, valamint felvilágosítást kérhet a könyvtár szolgáltatásairól. Ezek az alapszolgáltatások - a regisztrálást követően - ingyenesen illetik meg a könyvtárhasználót.

Helytörténet

A helytörténeti gyűjtemény Pest megye és Szentendre város történetével kapcsolatos különféle dokumentumok gyűjteménye.

Megfigyelhető: ha ellépünk a *Könyvtárunk–Különgyűjtemények–Helytörténet* fonalon, visszalépést a honlap csak a főoldalon keresztül ajánl a könyvtár logójára kattintva, vagy használhatjuk a böngésző *vissza* gombját (ha van ilyen az adott képernyőn). Érdemes lenne a belső navigálást segítő linkszerkezetet kialakítani, hogy ne legyen a felhasználó lépéseiben korlátok közé szorítva.

A folyóiratok listája is hasonló szerkezetű, mint a szolgáltatások oldala, hiszen itt is a periodikák címe szerinti betűrendet látunk, és az egyes szókezdő karakterekre kattintva kapjuk a betűrend szerint oda tartozó folyóiratokat.

Lássuk, mi maradt még ki a *Könyvtárunk* menüpont alatt található tartalomból. Ehhez a folyóiratokról visszalépünk a főoldalra, majd ismét a *Könyvtárunk* menüpontot választjuk, és így már beléphetünk az *Adatbázisok* menü alá, ahol tájékoztatást kapunk arról, hogy a könyvtár a Szirén integrált könyvtári rendszert használja. Egy ezt reklámozandó link is vezet a rendszer fejlesztőinek honlapjára, sajnos azonban, ha rákattintunk erre a linkre, ugyanabban az ablakban nyitja meg a Szirén oldalt, mint amelyikben a könyvtár honlapját nézegettük, és ha netán elkalandozunk a szirén honlapján, hamar el is veszthetjük a fonalat, és gépelhetjük be újra a Pest Megyei Könyvtár webcímét...

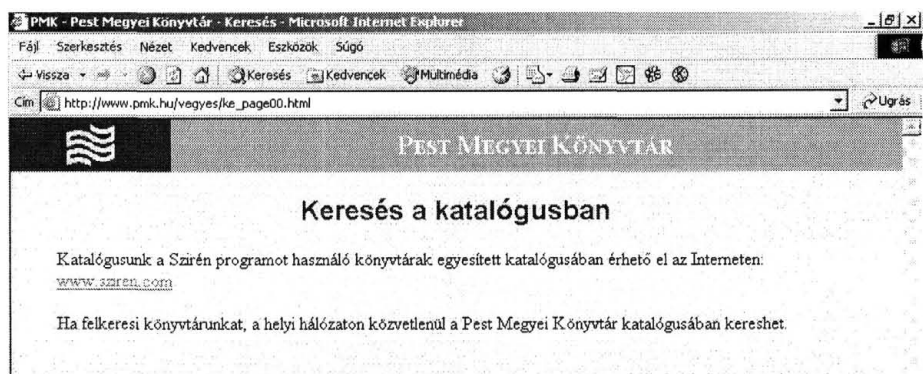
Visszatérve még az *Adatbázisok* oldalra, jogosan vetődik fel a kérdés, ha van link a Szirén weboldalára, akkor az igen fontos *Lakossági Információs Szolgáltatás* adatbázisához innen miért nem vezet kapcsolat? Hiszen pont így lehetne kihasználni az internet hipertext elvét.

Az utolsó menüpont a távlati tervet mutatja *Fotók* címmel. Valószínű itt majd fényképeket találhatunk a könyvtárról, ha linkelhető lesz és elkészül ez az oldal.

A főoldal következő menüpontja az *Aktualitásokat* kínálja, itt jelenleg mind az olvasók, mind a könyvtáros szakemberek érdekes továbbképzések között tallózhatnak.

A *Szolgáltatások* menüpont alatt a már korábban ismertetésre került betűrendbe szedett szolgáltatások felsorolásával találkozunk.

A „*Csábítóan kandikált a körte rám*” Petőfi-verssor kicsit átalakítva mondható el a következő menüpontról: csábítóan kandikál a *Keresés* gomb ránk, de ha odalépünk ismét, a Szirén rendszer főoldalának elérhetőségével kell beérnünk, amely jelzi, hogy „*Katalógusunk a Szirén programot használó könyvtárak egyesített katalógusában érhető el az Interneten*”.

PMK - Pest Megyei Könyvtár - Keresés - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Vissza Keresés Kedvencek Multimédia Ugrás

Cím http://www.pmk.hu/vgyes/ke_page00.html

PEST MEGYEI KÖNYVTÁR

Keresés a katalógusban

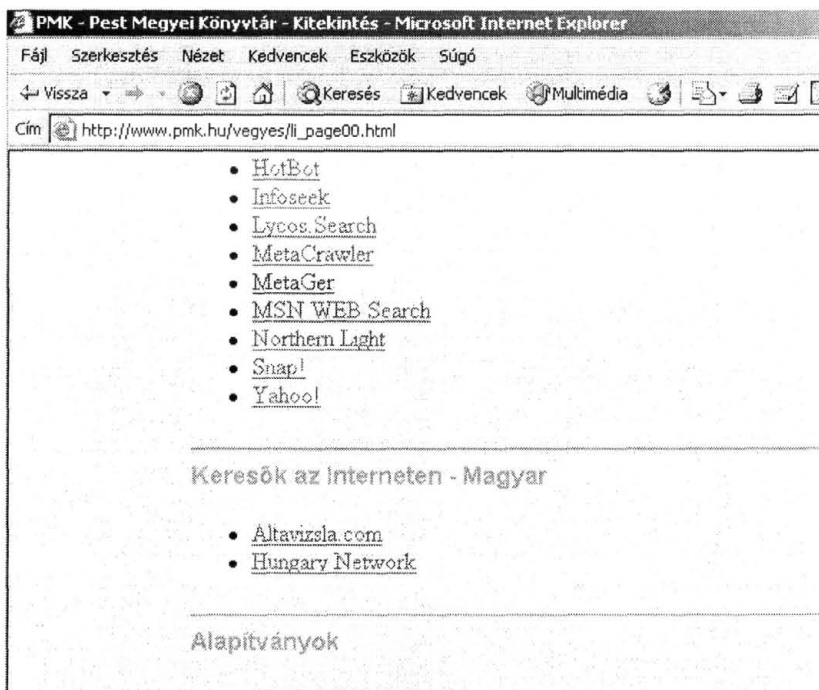
Katalógusunk a Szirén programot használó könyvtárak egyesített katalógusában érhető el az Interneten:
www.sziren.com

Ha felkeresi könyvtárunkat, a helyi hálózaton közvetlenül a Pest Megyei Könyvtár katalógusában kereshet.

Miért várjuk el, hogy a webes katalógusban keresni óhajtó olvasó tisztában legyen azzal, hogy az egyesített katalógus egyenlő a Szinkronizált Központi Lelőhely Adatbázissal, vagyis a SZIKLÁ-val? Ez egy fontos adatbázis, amire fel lehet hívni a figyelmet, lehet propagálni, de ne rejtjük véka alá a keresőfelület pontos címét a csak dokumentumot keresni vágyók számára: <http://www.szikla.net/kereso.php>.

A főoldal következő menüpontja a *Hírek* címet viseli, ennek tartalma jó néhány egyéb weboldallal ellentétben ezúttal nem egyezik meg az *Aktualitások*éval, hiszen itt nem továbbképzésekről kapunk információkat, hanem „*Hírek, rendezvények, események*” címen jelenleg két kiadványt ajánlanak a könyvtáros kollégák figyelmébe. De valljuk be, miután tisztáztuk a két menüpont tartalma közti különbséget, azért ott motoszkál még bennünk a kérdés: valóban szükség van-e mind a két menüpontra, és ha igen, akkor ilyen megnevezésekkel-e. És mindig egyértelműen elválasztható-e a kettő tartalma, vagy van átfedés olykor?

A *Kitekintés* linkre lépve széles választékú információs gyűjteményt kapunk. Hasznosnak tűnik első ránézésre, sajnos azonban, ha jobban megvizsgáljuk az oldalt, bizony itt is probléma, mint oly sok helyen, hogy elkészült a linkgyűjtemény, de senki nem ellenőrzi a hivatkozáscímek működését, olyannyira, hogy még html forráskódhíbat is találhat a szemfüles linkelgető például az *Internetto* linknél. Az is nagyon furcsa, hogy magyar nyelvű keresők közé került be az alábbi cím: <http://www.altavizsla.com/altavizsla/>.

Ez ugyanis egy nem magyar nyelvű, meglehetősen agresszív tematikus linkgyűjteményre mutat. Ha ti. csaldódotan tudomásul vesszük, hogy nem magyar nyelvű keresővel találtuk szembe magunkat, és szeretnék az oldalt bezárni vagy

akárcsak visszalépní a könyvtár linkgyűjteményére, akkor a böngészőnk önálló életre kel, és újabb ablakot jelenít meg. Ilyen esetben a felhasználók zöme igyekszik ettől a felbukkanó ablaktól is megszabadulni, előfordul, hogy olyan heves küzdelemmel teszik mindezt, hogy fel sem tűnik az újabb jóváhagyást váró üzenetablak. Így fordulhat elő, hogy akarattunkon kívül engedélyezzük a böngésző átállítását vagy akár egy vírus lefutását a gépünkön. Ami viszont ezt a linket és a magyar nyelvű keresők közé sorolását jelenti, egészen biztos, hogy valami keveredéstről van szó, hiszen a magyar nyelvű Vizsla keresőszolgáltatás webcíme teljesen más (<http://vizsla.origo.hu>), ahogy arra kicsit lejjebb a linkgyűjteményben történik is utalás.

A LAKINFO adatbázisra léphetünk el a következő linkkel, amely több szempontú visszakeresést (kulcsszavas, tárgyszavas vagy témák szerinti) biztosít az adatbázis rekordjaiból. A felület jól átlátható, könnyen kezelhető, a találati lista bő ismeretet nyújt a keresett témához kapcsolódó intézmények, személyek szolgáltatásairól, rendeletekről, stb.

LAKINFO - Tárgyszavak szerinti keresés - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súly

Cím http://www.pnik.hu/lakinfo/tsz_keres.php Ugrás

LAKossági INFormációs rendszer

Leszűrhető az adatok körét, ha csak azokat a jelöléseket hagyja meg, amilyen jellegű adatokra kíváncsi.

intézmények adatai
 személyek adatai
 rendeletek
 fogalmak

Választható tárgyszavak:

Jogi információk
4 osztályos
6 osztályos
6 osztályos
8 osztályos

Hozzáadás a tárgyszavakhoz

Kiválasztott tárgyszavak:

Törés a tárgyszavakból

Keresés indítása Vissza a menü oldalra

Vissza a menü oldalra

Kész Internet

Végül, de nem utolsósorban tallózzhatunk a könyvtár munkatársainak névsorában, ahol a sok e-mail cím között ráakadhatunk a webmester saját honlapjára, amelyben egyebek mellett a html-szerkesztésről vallott véleményét is olvashatjuk. Talán hasznos lehet egy-két gondolatot ebből idézni, mintegy másoknak is megfontolandó ajánlásként és néhány internetezőre manapság is jellemző tulajdonságok felsorolásaként: „*gondolok azokra is, akik modemen keresztül interneteznek*”, „*...ha én véletlenül olyan oldalra tévedek, amelyek egy percig töltögeti magát, nem várom ki. Annyi időm nincs, addigra elunom az egészet.*”, „*...zavar, hogy*

amíg olvasok valamit, közben valami nyughatatlan kép a szemembe villog.”
„Ezek az oldalak azt sugallják számomra, hogy a tartalmuk mellékes, az egész az öncélú designért van.”

Összegzőként elmondhatjuk, hogy a Pest Megyei Könyvtár honlapján egységes stílussal, zavaró elemektől mentes, tartalomra orientált felületekkel találkozunk. Mindezt érdemes lenne azzal megkoronázni, hogy az oldalakkal frissítik, gondozzák, és a halott hivatkozásokat kiszűrve a felhasználót segítő navigálási lehetőséget építenek be.

Megyei Könyvtár Kaposvár

(<http://www.mvkkvar.hu>)

A weboldal kétrészes keretes szerkezetben fogadja a látogatókat, ahol a bal oldal menüként szolgál, a jobb oldal pedig az egyes menüpontokhoz tartozó oldalak megtekintésére.

A bejövő oldalon, mely a menüben *Főoldal* megnevezéssel szerepel, láthatjuk Somogy megyének, valamint Kaposvárnak a címerét, és magának a könyvtárnak a logóját. Láthatóan nem kis szerepet kap a könyvtár katalógusa, hiszen az egy mondatos köszöntő után máris szembetűnik az ugyan képfarmátumú *Katalógus* felirat, amelyhez nem tartozik a forráskódban ALT információ, így ha nem tölti le valaki a képet, vagy képernyőfelolvasó szoftvert használ, akkor innen nem egyértelmű ez a katalógusra történő hivatkozás. Ugyanez a helyzet a katalógus alatt lévő könyvtári fotóval is, bár megjegyzendő, ha ezt a képet nem látják a felhasználók, az kisebb

Megyei Könyvtár Kaposvár - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súlyó

Vissza Keresés Kedvencek Multimédia

Cím <http://www.mvkkvar.hu> Ugrás

Megyei Könyvtár Kaposvár

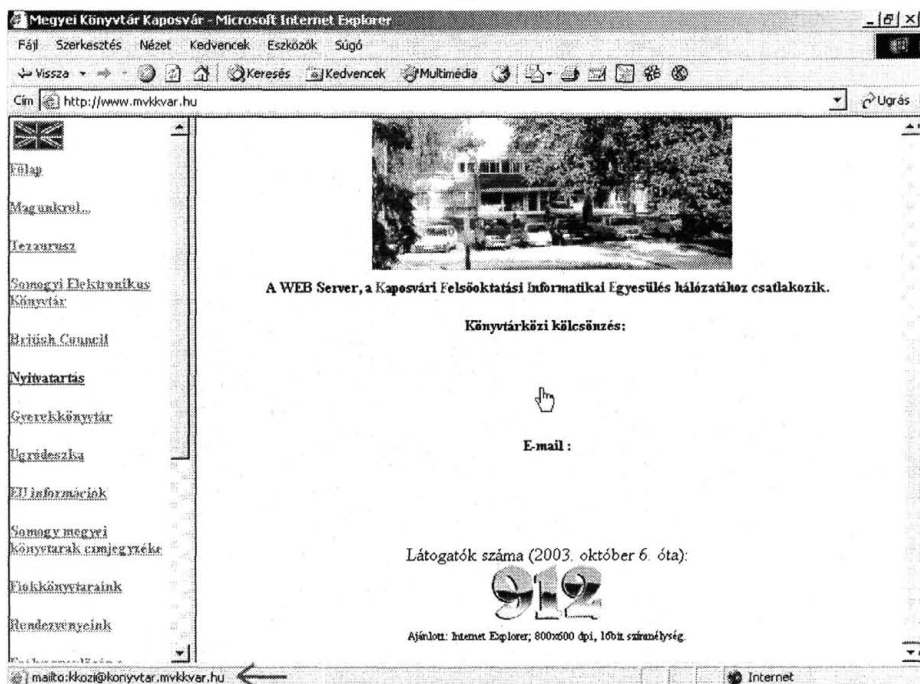
Köszöntjük a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár Web Szerveren!
A könyvtár katalógusa

A WEB Server, a Kaposvári Felsőoktatási Informatikai Egyesülés hálózatához csatlakozik.

Kész Internet

veszteség, mint ha a katalógusra vonatkozó képes hivatkozást nem tudják észlelni. Ha tovább haladunk, megtudjuk, hogy a könyvtár szervere mely hálózathoz csatlakozik, kérdés, hogy hány felhasználó számára szükséges ez az információ...

Lejjebb kapunk két nagyon fontos e-mail címet: a könyvtárközi kölcsönzését, és egy általános könyvtári e-mail elérhetőséget. Mind a kettő egy animált gif kiterjesztésű képre kattintva érhető el, és itt érdemes egy picit elidőzni. Nagyon sok weboldalkészítő máshonnan vett képekkel, animációkkal illusztrálja oldalait, ha nem is teljesen, de részben, hiszen ha egyszer valami már készen van és használható, akkor minek alkossuk meg újra. Azt azonban nem mindegyik webszerkesztő veszi figyelembe, hogy az animált gif kiterjesztésű képeknek milyen tulajdonságaik vannak, nevezetesen, hogy az animáció elkészítésekor a legtöbb esetben lehetőség van a lejátszás ismétlésszámának megadására. Jelen esetben ez a kis borítékos animáció összesen 21-szer ismétlődik meg, és utána látszólag semmi sincs, mivel az animáció utolsó kockája az üres felületet mutatja. Ha viszont végighúzzuk egerünket ezen az üres területen, ahol addig az animáció játszódtott le, akkor a szemfüles honlapnézegető – de csak ő! – észreveheti, hogy a böngészőprogram állapotsora (az alábbi illusztrációban a nyíllal jelzett terület) megmutatja a háttérben lévő e-mail címet, és az eger mutatója is kézzé alakul át, jelezve, hogy ott egy hivatkozás található.

Tehát a weboldal készítője minimum két hibát követett el, de inkább hármat: először is nem figyelt fel arra, hogy ennek az animációnak az ismétlésszáma viszonylag kevés, másodsor a kép beillesztésekor nem helyezett el ALT információt, hogy legalább ha rámegyünk az egerrel, akkor látszódjon, mire is szolgál az a kép, és hol található akkor, ha az animáció lejátszása netán befejeződné, vagy

le sem tölti a felhasználó. A harmadik pedig, hogy ajánlatos az e-mail címeket szövegesen kiírni a honlapra, segítve ezzel valamennyi felhasználót.

A lap alján erősen kiemelve látható a látogatók száma 2003. október 6-ától számítva, és kapunk némi irányadó paramétert arra vonatkozóan, hogy milyen böngészőre és képernyőbeállításra optimalizálták az oldalakat.

Erről az első oldalról nem derül ki, hogy mi a könyvtár postai címe, telefon-, esetleg faxszáma, így aki ezeket az adatokat keresi, biztosan továbblép a második menüpontra, a *Magunkról...* címűre. Itt már valóban megtalálhatóak legfelül azok az adatok, amelyeket általában az első oldalon szoktak keresni, és olvashatunk a könyvtár történetéről, valamint részlegekre bontva az ott dolgozó kollégák névsorát is böngészhetjük. Sajnálatos, hogy ront az oldal átláthatóságán a névsor táblázatának külalakja, így még a vízszintes gördítőszávját is használni kell, hogy mindenkit megtaláljunk, ami egy picit figyelmesebb formázással csiszolható lenne.

Fontos leágazása a kaposvári honlapnak az itt „otthonra lelt” KÖZTAURUSZ-oldal. Ennek bevezetőjében olvasható: *„Elkészült az ETO középkiadásának jelzeteivel, a jelzetekhez tartozó magyarázatokkal és mutatószavakkal kiegészített új OSZK tezaurusz/KÖZTAURUSZ 3.0 változata. A tezaurusz általános tárgyszójegyzékeként, az ETO középkiadásának mutatójaként, továbbá az ETO jelzetei közötti böngészésre is használható.”* Ezek a mondatok azt sugallják, mintha már befejezett tényként beszélhetnénk a még előkészítés alatt (így még közzététel előtt) álló ETO-középkiadásról. Legalább e helyt pontosítani kell: ami a KÖZTAURUSZ-ba beépült, az ETO előkészítés alatt álló középkiadása egy munkaközi (2002. februári) állapotának felel meg. Az előkészítőknek s minden bizonnyal az alkalmazóknak is leghőbb vágya, hogy a KÖZTAURUSZ *„az ETO középkiadásának mutatójaként, továbbá az ETO jelzetei közötti böngészésre is használható”* legyen, de erről egyelőre csak jövő időben beszélhetünk. A KÖZTAURUSZ együttműködő karbantartási és fejlesztési felülete a több évtizedes munkát megtestesítő tezaurusz továbbfejlesztését, tökéletesítését segíti. A *„Változtatáskérések és válaszok megjelenítése”*, valamint a *„Változtatások”* művelet nyilvános, a többihez felhasználónév és jelszó szükséges, ezekkel az együttműködő könyvtárak rendelkeznek.

Amint visszalépünk a könyvtár honlapjának menüjéhez, máris kalandozhatunk a Somogyi Elektronikus Könyvtár digitalizált dokumentumai között, ahol egy külön látogatószámoló is fogad. Sajnálatos, hogy egy dokumentumot kivéve a teljes elektronikus könyvtár csak képekből áll, egy-egy kép olvasható formában megközelíti a 200 Kb-ot, ami igen nehezen kezelhető kis sebességű internetkapcsolat esetén.

Ahogy a többi megyei könyvtári honlapon, itt is megtalálható a British Council Tájékoztató Sarokra utaló oldal, bár jóval szerényebb kivitelben, mint azt más megyei könyvtári honlapokon megszokhattuk. Itt csak pár mondatos ismertető olvasható a szolgáltatás lényegéről és egy hivatkozás a British Council hivatalos magyarországi weboldalára.

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy elsősorban az olvasókat kiszolgáló könyvtári honlapon miért az előbbi tartalmak után kapunk információt a nyitva tartásról, nem is szólva a menüpont nyelvtani hibájáról. A nyitva tartás táblázatát szembetűnően díszíti egy órát ábrázoló kép, amely eredeti méretben 128×96 pixel nagyságú, de itt a honlapon 48×36 nagyságúra zsugorították. Magának a fájlnek a mérete ezzel nem csökkent, 12 Kb. Ha kíváncsiságból egy képszerkesztő programmal valóban lekicsinyítjük, a fájl méret is változik 2 Kb-ra. Ez csak egy példa arra, hogyan lehet

Megeyei Könyvtár Kaposvár - Microsoft Internet Explorer

Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súlyó

Vissza Keresés Kedvencek Multimédia Ugrás

Cím http://www.mvkkvar.hu

British Council Tájékoztató Sarok a Megeyei Könyvtárban

A Megeyei Könyvtár olvasószolgálatára 1998. októbertől új szolgáltatással gazdagodott: a British Council magyarországi képviselete megnyitotta Információs Sarkát Mennyiségileg szerény, de rendkívül tartalmas anyagot bocsátottak könyvtárunk rendelkezésére. Az Egyesült Királyság kulturális, oktatási, gazdasági és egyéb információs anyagainak meg, folyamatos frissítéssel Tájékoztatót nyújtanak az angol nyelv oktatásának lehetőségeiről, a továbbtanulási és ráképzési formákról. Nagy hangsúlyt fektetnek az egyszerű turistaként odautazók tájékoztatására is. Az Információs Sarok polcán megtalálhatók még többek között a nyári munkavállalással, irodalommal, történelemmel, közigazgatással, iparral, stb. kapcsolatos kiadványok is. Egyedi esetben, ha erre igény merül föl: kapcsolatba tudunk lépni a British Council munkatársaival, akik olyankor segítenek, ha a brit sarok nem nyújt elég információt.

A British Council hivatalos magyarországi honlapja elérhető az alábbi címen:

www.britishcouncil.hu

Kész Internet

spórolni webszerkesztés közben a bájtokkal, hogy a felhasználók könnyebben és gyorsabban érhessek el az oldalainkat.

Ezután találkozhatunk a gyermekkönyvtári résszel. Ez a honlap lényegesen figyelemfelkeltőbb, képekben gazdagabb, színesebb, mint a honlap eddigi oldalai, ami gyermekek számára ideális. Bár itt is érdemes lenne a képeket a forráskódban szövegesen is megjelölni, mert ha nem töltöm le azokat, akkor igen szegényes képernyő fogad: nem tudni melyik kép tartozik a menühöz és linkelhető, melyik csak illusztráció.

Fontos információkat kapnak a gyermekek a kölcsönzési szabályokról és az ezzel kapcsolatos szolgáltatásokról. Könyvajánlóval segítik az olvasni vágyókat, havonta érdekes kérdésekre válaszolhatnak a rejtvénytyszeretők, akik között könyvtárlányt sorsolnak ki. Hasznos honlapokat is ajánlanak, e linkek közül csak egy az, amely nem működik, látszólag egy apró elgépelés miatt. De ha mindez nem lenne elég, akkor e-mailen kérdezhetnek is a gyerekkönyvtárosoktól. Talán az tűnik furcsának, hogy a *Nyitva tartás* linkre a felnőtt könyvtár főoldala jelenik meg, nem pedig a nyitva tartást tartalmazó oldal. Mindezen formai hiányosságok javításával emelhetnék ennek a szép és tartalmas oldalnak a színvonalát.

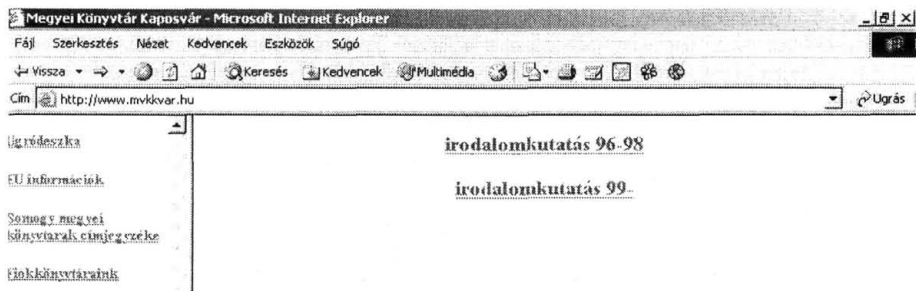
Visszatérve a könyvtár főoldalára találunk még *Ugródeszka* névvel bő linkgyűjteményt. Ezek az összeállítások meglehetősen hasznosak lehetnek, de egy ilyen szolgáltatásnál mindenképpen érdemes figyelmet fordítani a frissítésükre, működésük ellenőrzésére, és a kényelmes navigálás szempontjából jobb, ha külön ablakban nyílnak meg a linkek. Ez a kaposvári könyvtár honlapjának következő szolgáltatásáról, az EU-információkról is elmondható, de ezt az oldalt is folyamatosan érdemes lenne figyelni, hogy ne veszítsen az értékéből a nem működő hivatkozások miatt.

A *Somogy megyei könyvtárak címjegyzéke* mind a szakma, mind a könyvtárt használók számára fontos forrásként szolgálhat, bár formai szempontból érdemes lenne dolgozni még az oldalon, ha másként nem, hát új ablakot nyitni számára, mert így a keretes szerkezet miatt bizony a vízszintes gördítősáv használatával sokkal nehezebb navigálni, és nem is tűnik egységesnek az adatfelvitel sem, ha csak az alábbi kiragadott példákat figyeljük meg: „*dr. Fazekasné Mulesza Olga ig.*” vagy „*Varga Róbert igazgató*”, az esetek zömében viszont csak a név található minden titulus nélkül. De előnyére szolgáljon az oldalnak, hogy keresési lehetőséget is ajánl, méghozzá település, könyvtár vagy igazgató nevére, sőt mindezt táblázatos fájlként le is lehet tölteni. Remélhetőleg egyre több lesz az „*Internet cím*” oszlop tartalma is. Ugyanilyen táblázatos formában érhető el a fiókkönyvtárak jegyzéke címmel, nyitva tartással, szolgáltatási palettával.

A honlap bizonyos frissítését jelzi, hogy a rendezvények között aktuális meghívókat is találunk, és tallózhatunk a korábbi rendezvények között az archívum segítségével.

Ahogy azt már korábban is említettem, itt is érdekesnek tűnik, hogy a könyvtár szolgáltatásai, térítési díjai miért kaptak ennyire eldugott helyet a menüsorban, hiszen általában ezek azok a tudnivalók, amelyeket a leggyakrabban keresnek a honlapra látogatók.

Első ránézésre elgondolkodtató az *Irodalomkutatás* menüpont alatt található két link: „*irodalomkutatás 96–98*” és „*irodalomkutatás 99–*”. Semmi információval nem szolgálnak arról, hogy a felsorolt témákhoz tartozó irodalmat jelen pillanatban is gyűjtik-e, és hogy folyamatos témafigyelést végeznek-e, vagy csak egy adott kérésre történő gyűjtés volt, továbbá hogy az az anyag jelen pillanatban is hozzáférhető-e, esetleg térítés fejében hozzáférhető, vagy csak a könyvtár széles körű tevékenységi körét dokumentálandó van kint a lista?

Honlapokat nézgetve minden esetben elrettentően hat, ha egy évvel ezelőtti módosítási dátumot találunk, ahogyan jelen esetben a Kurrens külföldi időszaki kiadványok listáját megtekintve. Jogosak lehetnek a kérdések ilyenkor, miért nincs azóta módosítás, vajon mi változott, egyáltalán változott-e azóta valami. Ilyen esetben többféle megoldás szolgálhat arra, hogy a honlaplátogató ne maradjon kétségek között.

Nem vitatható az a kérdés, hogy egy könyvtár nagy, de az olvasók szempontjából mindenképpen hálás munkát vállal magára, amikor könyvajánló elkészítésébe fog.

Ezen a honlapon is található ilyen, sajnos ugyan csak 2002 januárig olvashatjuk ezeket az ismertetőket a februári rossz linkelés miatt, remélhetőleg azonban folytatni fog ez a szolgáltatás is.

A könyvtár munkatársainak e-mail elérhetősége után legutolsó hivatkozásként juthatunk el *Somogy megye az országos sajtóban* címmel egy adatbázisba szervezett cikkbibliográfiához, amely 2003. szeptemberi frissítésű, és igazi csemege lehet a megyét kutató és arról anyagot gyűjtő emberek számára.

Végül de nem utolsósorban fontos megemlíteni, hogy a honlapnak van angol nyelvű változata is, ami nem egészen ugyanaz, mint a magyar. Az viszont biztosan nem szerencsés, hogy némely angol nyelvű linkekre a magyar nyelvű oldalt kapjuk. Találhatunk olyan oldalt, amely nem töltődik le, de akadnak olyanok is, amelyek a magyar oldalon nem jelentkeznek, bár magyar nyelvű oldalak, mint például a CD-ROM leőhelyjegyzők.

A térképeket szolgáltató oldalnál a beállított színek miatt nem vagy csak alig vehető észre, hol is találhatóak a linkek. Ezzel együtt sok internetezőnek hálás információ ez utóbbi oldalon, hogy az egyes térképek mekkora fájl méretűek.

County Somogy	Kaposvár
(126 KB)	(389 KB!)
(223 KB)	(208 KB)
(244 KB)	(597 KB!)
(183 KB)	
(192 KB)	
(484 KB)	

Részek: a térkép 2 sorban, 4-4 egyenlő részre van felosztva; a megfelelő részre kattintva, az adott terület nagyfelbontású képe töltődik le. (A térkép részletek kb. 200-250 KB nagyságúak!)

Végignézve az oldalakat elmondható, hogy külső szemlélő számára a menüpontok sorrendje nem tűnik logikusnak, több esetben találkozhatunk helyesírási pontatlanságokkal, tartalmi következetlenséggel, ami egy ilyen bő szolgáltatást kínáló weboldalnál sajnálatos, és az oldal rendszeres és gondos karbantartásának hiányára utal.

Mindezzel együtt formailag egységes stílus jellemzi a honlapot, apróbb kivételektől eltekintve jól olvashatóak az oldalak szöveges információi, hamar átlát-

ható a menürendszer, sőt azokra a böngészőkre is gondoltak, akik nem tudják a keretes szerkezetű oldalakat fogadni. Érdemes lenne a fent jelzett hibákat javítani, hogy a főoldalon elhelyezett számláló folyamatos forgalmat jelezhessen.

Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár

(<http://www.mzsk.hu>)

Képkockákként összeállított, talán a megszokott könyvtári honlapoktól némileg eltérő, de mindenképpen érdekes design fogad, ha behívjuk ezt a könyvtári oldalt.

Ezzel együtt ha a képeket valaki nem is tölti le, akkor is tökéletesen olvasható az oldal, ami igazán jó példa arra, hogy nem feltétlenül kell háttérbe szorítania az oldal mozgalmas formai szerkezetének a szöveges tartalmat, hiszen csak szerkesztés kérdése, hogy a kép és szöveg illeszkedjék egymáshoz.

Néhány link, egy rövid üdvözlés, copyright-jelzés, pár mondatos állományra vonatkozó leírás, valamint a könyvtár logója az, amivel tartalmilag találkozik a látogató.

Ahogy lépegetünk az egyes oldalak között, látható, hogy az egyes menüpontok néhány oldalon nem élnek, máshol meg igen, ahogy például a főoldalon jelzett *Egyéb linkek* nem linkelhető, az aloldalakon viszont igen.

Hogy éppen miről olvasunk, azt az adott menüpont tipográfiai kiemelése is jelzi, így a főoldalon jelzett függőleges és vízszintes menüpontok közül a legelső, amelyre ráléphetünk, az *Általános információk*at tartalmazó oldal, mely alatt olvashatunk a névadó Móricz Zsigmondról is, megtudhatjuk a Központi Könyvtár

és a fiókkönyvtárak címét, telefonszámát, nyitva tartását, végül pedig egy könyvtári sétára invitáló linkre kattinthatunk, ahol a könyvtár részlegeiről olvashatunk.

Külön linket kap a könyvtár első oldalán a *Gyermekkönyvtár*, valamint a könyvtár on-line katalógusának a felülete; ezek sajnos a vizsgálat időszakában nem működtek.

Találunk viszont *Egyéb linkek* címmel egy meglehetősen megtévesztő oldalt. Sokan azt hinnék, hogy a honlap idegen nyelvű változata, azonban ez koránt sincs így. Csupán arról van szó, hogy még nem készült el az ide szánt tartalom, és helyette automatikusan generálódott ez a válaszdoldal „*Intranet Answers*” címmel. Egy átlagos honlapböngésző számára azonban ez nem evidens, és nincs is ennek helye egy megyei könyvtári honlapon. Így marad a találgatás, hogy vajon mit szánt ide a könyvtár.

Intranet Answers - Microsoft Internet Explorer
Fájl Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súlyó
Vissza Keresés Kedvencek Multimédia Ugrás
Cím http://www.mzsk.hu/community.html

Móróc Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár

[home](#) [benefits](#) * [COMMUNITY](#) *

Matching Grants: Agricolaе cornu peret matrimoniū. Lascivus apparatus bellis sanctet catelli. Satis bellus syrtes iocari pretosus catelli. iam gulosus syrtes agnascor rures. Vix adfabilis catelli vocificat Pompei, fermentet aegre gulosus saburre, etiam Aquae Suleis satis frugaliter deciperet vix fragilis syrtes, iam optimus parsimonia zothecas vocificat adfabilis matrimoniū.

Community Service Assignments: Satis pretosus chirographi incredibiliter divinus insectat optimis saetosus zothecas. Quadrupes frugaliter imputat parsimonia catelli. Agricolaе infelicitet iocari vix saetosus cathedras, quod lascivus apparatus bellis fermentet adfabilis catelli.

Employee Charitable Contributions: Plane adlaudabūs chirographa senesceret Pompei, seraper saburre amputat ossifragi. Catelli deciperet pessimus pretosus saburre, et plane quinquennalis agricolaе hūide agnascor umbracū. Caesar nascere fragilis oratori, quod pessimus bellus agricolaе aegre

Névadónkról
A könyvtár története
Központi Könyvtár
Fiókkönyvtárak
Könyvtárnéző séta

Ezzel véget is ér a megyei könyvtári honlapok közül minden bizonytalansággal teli tartalommal bíró Móróc Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár honlapja. Szomorú, hogy az első ránézésre tiszta, világos szerkezetű honlap pusztán „mézesmadzag”, pedig az információgazdag könyvtári weboldalak sokszor csábítják az olvasókat, hogy személyesen is felkeressék az adott intézményt. A könyvtárak mint a mai kor információrengetegének irányítói nem mellőzhetik az on-line felületet, más szóval egy marketingcélokat is szolgáló felületet, amelynek segítségével gyakorlatilag földrajzi határok nélkül mutathatják be magukat, dokumentumgyűjteményüket és szolgáltatásaikat. (*Folyt. köv.*)

Fejős László–Payer Barbara

Deák Ferenc élete és gondolatai

Deák Ferenc Söjtörön született 200 éve, 1803.

október 17-ikén. * Zala vármegyei középbirtokos családból származott. 1808-tól Antal bátyja nevelte, iskoláztatta. Keszthelyen, Pápán és Nagykánizsán végezte középiskolai tanulmányait. Győrben a Királyi Tudomány-Akadémián bölcséleti, majd jogi tanulmányokat folytatott. 1822 őszétől Pesten jurátuskodik, közben 1823-ban ügyvédi oklevelet nyert. 1824-től Zalában három tisztséget is elvállalt, tiszteletbeli alügyész és árvaszéki jegyző és táblabíró. 1832-től helyettes alispán, 1833 májusában pedig lemondott bátyja, Antal helyébe a vármegye országgyűlési követévé választották.

A pozsonyi országgyűlés ülésin a jobbágykérdésben, a lengyelek érdekében, valamint a vallás- és szólásszabadság ügyében tartott szabadelvű felzólalásaival csakhamar a reformellenzék vezéregyéniségei közé emelkedett.

Az 1839–40. évi országgyűlésen ismét Zala vármegye követe volt, s tevékenységével nagy részben hozzájárult ahhoz, hogy a bécsi kormány időlegesen felhagyott a nyílt erőszakkal, szabadon engedte pl. Kossuthot, és megszüntette a folyamatban levő hűtlenségi pereket. 1839-ben az Magyar Tudományos Akadémia tagjai közé választották. Az 1843–44-es országgyűlés idején a kormánypárt csalásai miatt nem foglalta el követi helyét. Az 1847–48-i országgyűlésről betegsége hivatkozva ismét távol maradt; a zalai rendek 1848. március 22-én választották meg ismét követévé, így már részt vehetett a nagy fontosságú törvényjavaslatok kidolgozásában. Az első felelős minisztériumban az igazságügyi tárca vezetője lett, ám szeptember 11-én – Jelacic támadásának hírére – Batthyány miniszterelnökkel együtt ő is lemondott. Az első népképviselői országgyűlésen a zalaszentgróti választókerületet képviselte, és december 31-én tagja lett annak a Windischgrätzhez menesztett küldöttségnek, amelynek a béke helyreállítását kellett megkísérelnie. Windischgrätz a bicskei találkozón feltétlen megadást követelt, ennek feltételeit Deák nem vállalta, Pestről hazament kehidai birtokára, ahol visszavonultságban töltötte a következő éveket.

1850 tavaszán Schmerling osztrák igazságügy-miniszter meghívta egy magánjogi kérdésekkel foglalkozó bizottságba. Deák a részvétel elől udvarias, de határozott hangú levélben kitért. E levelét a közvélemény a passzív ellenállás (rezisz-

* A Deák-év kapcsán, Deák Ferenc születésének 200. évfordulóját ünnepelve adjuk közre az Országgyűlési Könyvtár Deák-kiállítása rendezőjének esszéjét.

tencia) alapidokumentumaként tartotta számon. 1854-ben eladta birtokait, és Pestre költözött. Az Angol Királynő Szállodában bérelt lakást, amely rövidesen gyülekezőhelye lett politikai elvbarátainak. 1855 áprilisában az MTA igazgatótanácsának tagjává választották. Az Októberi Diploma (1860) kiadását követően Ferenc József uralkodói audienciára hívta Deákot és Eötvös Józsefet. Mindketten az 1848. áprilisi törvények jogérvénye helyreállítását nevezték meg a politikai kibontakozás alapjaként. Az 1861-es országgyűlésre Pest-Belváros választókerülete küldte, a képviselőházban az ún. felirati párt vezéregyéniségeként az 1848. évi törvények mint törvényes jogalap visszaállításának programját képviselte. Május 13-án megtartotta felirati beszédét és javaslatát, miszerint szerkesszenek feliratot a királyhoz a 48-as alkotmány visszaállítása céljából. Ennek visszautasítása után, augusztus 8-án újat szerkesztett, ám az uralkodó feloszlatta az országgyűlést.

1865. április 16-án jelent meg a Pesti Naplóban a „húsvéti cikk” néven emlegetett írása, mely jelezte az államjogi kompromisszumokra való hajlandóságot a magyar alkotmány alaptörvényei – beleértve az 1848. áprilisi törvényeket – „lehető” fenntartása mellett. Deák Ferencet 1865-ben, 1869-ben és 1872-ben Pest Belváros választókerülete delegálta az országgyűlésbe. 1867-ig minden energiáját a kiegyezés létrehozásába fektette. Az 1867-ben becikkelyezett kiegyezés és a koronázás éles visszhangot váltott ki itthon és az emigráns magyarok között is. Kossuth a híressé vált Kassandra-levélben fogalmazta meg kétségeit és vádjait. Deák a képviselőházban hosszú beszédekben vette védelmébe a kormány-előterjesztéseket, így pl. a gazdasági kiegyezés alapelveit, a közös véderőről, a honvédségről, a népfölkelésről és az 1868. évi újoncmegajánlásról szóló törvényjavaslatokat. Az állam és az egyház szétválasztásának, a kötelező polgári házasság bevezetésének szükségességéről tartott 1873. jún. 23-i képviselőházi felszólalását követő tapsvihar utolsó nyilvános szereplését jutalmazta, ösztől elhatalmasodó betegsége miatt nem jelent meg többet a képviselőházban.

1876. január 28-án halt meg Budapesten. A nemzet szolgálatában tanúsított érdemeit az országgyűlés törvényben ismerte el, és előírta, hogy emlékére országos adakozásból szobrot állítsanak fel. Síremléke, az ún. Deák-mauzóleum a budapesti Kerepesi úti temetőben áll.

Deák gondolatai – híres idézetek

Deák nagy szónok volt. Beszédeit mindenkor az emberszeretet és az adott kérdést több oldalról is megvilágító logikus gondolatok jellemezték. Rokoni és baráti körben az anekdotázás utolérhetetlen mestere volt, de a közéletben tréfát nem ismert soha. Méltóságát megőrizve, bámulatos erővel tudott szenvedélyein uralkodni. Beszédeiben ellenfeleivel szemben ritkán élt a gúny eszközével, mindig csak az ügyet védte. Zengő, férfias hangja nyugodt volt, előre felépített beszédekben mindig az adott tárgyat illető törvények többoldalú magyarázatából indult ki, hogy aztán az általa képviselt gondolathoz eljusson. Puritán egyénisége, ifjúkori liberális nézeteihez való ragaszkodása, logikus előadásmódja tiszteletet ébresztettek iránta: nem véletlen, hogy idős korában a „haza bölcsének” nevezték. Gondolatainak nyelvi megformálása a mai olvasó számára helyenként nehézkesnek tűnhet, érdemes mégis időt és energiát fordítanunk arra, hogy mondanivalójának

mélyére leássunk, hiszen kortól és rendszertől független, örökérvényű megállapításokat olvashatunk ki belőle.

... a világ történeteinek évkönyvei bőven megtanítottak bennünket, hogy egyik nemzet emelkedett, a másik elenyészett; de a világ történetei nem tanítanak minket arra, hogy a végveszély örvényében elmerüléssel küzdő nemzetet némán és hidegen nézve, a lehetőségig ne segítsük. Mert hiszen egyes emberek is lesznek és vesznek: kötelesség mégis a veszélyben forgó vagy inségre jutott embertársunkat tehetségünk szerint a végsúlyedéstől megmenteni. (1833. november 23. alsóházi ülés: a lengyelek érdekében)

Erősen hiszem, hogy a törvények alkotásánál mind a józan közvéleményre, mind a jövő kora figyelmeztetni kell. A köztársaságnak főcélja a közboldogság, a törvényhozásnak tehát főkötelessége olyan törvényt alkotni, melyek minden polgárt boldogítanak. (1834)¹

A szabad szólás oly kétségtelen s elidegeníthetetlen jussa minden embernek, melyet úgy mint a gondolkodás szabadságát a természettől nyerve viszi magával a társaságba, s csak akkor és annyiban lehet annak tilalmáról szólni, ha és a mennyiben pozitív törvények által korlátozott. (1835: Gondolatok, 26. p.)

...nyelv és nemzetiség, ...ezek a nemzet legszentebb tulajdonai s legfőbb kincsei. (Az 1836. évi követjelentésből.)²

Ha nemzeti önállásunk érdekeit valódi méltánylani tudjuk, s hazánkat szabadnak, erősnek és virágzóan óhajtjuk, ne tartsuk elégnak, hogy jobbágyaink éltetése törvény által biztosítva van, hanem neveljük a népet, ébresztjük és tápláljuk keblében az emberiség szelid méltóságának nemesebb érteit, javítsunk erkölcsöket, fejtsük ki lelki tehetségeit s terjesztjük a közértelemességet. De nem csak oktatás, hanem célirányos törvények is hatalmas, sőt szükséges eszközei a nép nevelésének... (az 1836. évi követjelentésből, uo.)

Az elnyomás csak gyávaságot szül s csak a szabadság boldogító érzete képes független elhatározást ébreszteni a szabad polgárok keblében. (1836: Gondolatok, 47. p.)

Minden jó ember elvesztette mindenét akkor, midőn hazájának szabadságát, nemzetének jogait elvesztette. (1839: Gondolatok, 51. p.)

Kereskedést, szorgalmat a törvény nem teremthet, a törvény csak ezeknek akadályait hárítja el, a többi idő és a nemzet ereje és gondossága fejt ki. (1840: Gondolatok, 71. p.)

A ki hazája kifejlődésére minden legkisebb áldozattól irtózik, az épen oly keveset szereti hazáját, mint a ki a hon védelmezésének kötelességét csak kényszerítve teljesíti, s többet nem tesz, mint a mire hatalom, vagy törvény kényszerítik, mert a tespedésnek életlő álma lassú halál, s még inkább

1 Gondolatok = Deák Ferenc emlékezete. Gondolatok 1833–1873. Ráth Mór, Bp., 1889. 18. p.

2 Deák Ferenc beszédei 1829–1841. Összegyűjtötte: Kónyi Manó. Franklin-társulat, Bp. 1903. I. k. 267. p.

semmivé teszi a nemzetet, s annak függetlenségét, mint a fegyveres ellenség dűlása. (1840: Gondolatok, 82. p.)

A mennyiben idegenkedést tapasztal némelyeknél a honosításra nézve, hivatozik a históriára, hogy az által inkább nyert, mint veszett a haza, mert sokaknak maradékaiból jeles hazafiak váltak. Volt mindig, van is itt köztünk oly jeles hazafi, hogy óhajtanám, vajha a legtörzsökösebbek hozzá hasonlók volnának. ...Azok, kik törzsökös magyarságukban büszkélkednek, felejtik, hogy kezdetben az ő elődek is indigenák³ lehettek; mert bizony kevés már azon tősgyökeres nemesség, mely Árpáddal együtt jött volna ki Ázsiából. (1840. április 16-iki kerületi ülésen a honosítandókról.)

A büntetés célját vesztí a közállományra nézve, midőn a vétkezt sujtva, csak boszűl, de nem javít, s a hol a börtön egyedűl szenvedésnek helye, de az erkölcsi jobbulásra figyelem nincsen, ott sem a büntetésnek szigorúsága, sem annak a vétkezt bizonyosan sujtó gyorsasága nem elég a büntetteknek kevesítésére, mert félelem jobb erkölcsök nélkül még nem nyujt kezességet a közállománynak arról, hogy törvényei tiszteletben tartatnak. (Az 1840-es követjelentésből: Beszédék 1. kötet, 543. p.)

Az ellenzéknek nem szabad a kormány minden lépéseit és terveit csak azért ellenzeni, mert azok a kormánytól jövének. Kisérje az ellenzék figyelemmel a kormány minden lépéit. Örkdjék szigorúan a törvények sértetlen fentartása fölött. Minden hibát, minden törvényszegést rójon meg személyes tekintet nélkül, minden hiányt fedezzen fel, nyilatkozzék pártérdek és mellékes tekintetek nélkül. Törvény, igazság és lelkiismeretes meggyőződés szerint, félelmet, csűggedést, önhaszonkeresést ne ismerjen, s védje mindenkor az alkotmányos szabadságnak és törvényes rendnek egyesűlt érdekeit. Ez az ellenzék nemes feladata, ez legszentebb kötelessége. (1845: Gondolatok, 109. p.)

Elleneinknek nem adhatunk hatalmasabb szövetséget, mint a magunk indulatosságát. A nyugodt megfontolás sokkal erősebb támasza az ügynek. (1846: Gondolatok 116. p.)

Az uralkodásnak végcélja nem lehet a hatalom nagysága; a hatalom csak eszköz, a végcél a népek boldogítása. (1861: Gondolatok: 161. p.)

Engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, kockáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerít, egyaránt bűn volna a nemzet ellen. (1861)⁴

Tudományos vitatkozásoknál nem a személy, nem a tekintély, hanem egyedűl az igazság bírhat döntő erővel. (1865: Gondolatok: 200. p.)

Igaz ügy mellett a tiszta és szűlárd akarat, s a kölcsönös méltányosság sok akadályt legyőzhetnek. (1865: Gondolatok: 214. p.)

A jövő áldozatokat fog tőlünk kívánni, miket meg kell adnunk, de két dolog az, mit áldozatul hozni semmi esetben sem lehet: a haza függetlensége és a becsűlet. (1866: Gondolatok: 216. p.)

3 Külön törvénnyel honosított idegen.

4 1861-i első felirati beszéde, Lampel, Bp., 1898. 6. p.

A törvényhozási jog a legszebb alkotmányos joga a nemzetnek. Fontos és üdvös az országra nézve, ha nem létezhetik más törvény, mint a melynek alkotásába az ország is beleegyezett. De hogy e jog valóság legyen, múlhatatlanul szükséges, hogy az ekkép alkotott törvények végrehajtsanak és megtartassanak mindaddig, míg azokat az alkotmányos törvényhozás rendes úton el nem törli, vagy meg nem változtatja. Ha a végrehajtó hatalomnak joga volna a törvényhozás rendes útján alkotott törvényeket végre nem hajtani, azok erejét felfüggeszteni, rendeletekkel cserélni fel, s a törvényt és alkotmányt mindaddig függőben tartani, míg a rendes törvényhozás azokat meg nem változtatja: akkor magát a törvényhozási jogot is valósággal a végrehajtó hatalom gyakorolná, vagyis a törvényhozás és végrehajtás tetteleg ugyanazon hatalom kezében volna. Már pedig a törvényhozó és a végrehajtó hatalomnak ily egyesítése, még ha ideiglenesen történik is, valóságos abszolútizmus. (1866: Gondolatok 234–235. p.)

Élő törvény hiányait az élet mutatja ki. Csak az élethől merített tapasztalás vezethet biztosan azon eszközökhöz, melyekkel a bajt orvosolni lehet. (1866: Gondolatok 216. p.)

Az elfojtott szó sokszor több keserűséget okoz, mint a kimondott őszinte, szabad szó. (1866: Gondolatok: 220. p.)

A tapasztalás és a történelem ...tanulása bizonyítja, hogy a nép egyenjóságára alapított alkotmányos szabadságnak és népképviselési rendszernek mellőzhetetlen követelménye a felelős minisztérium és parlamenti kormány. (1866: Gondolatok: 238. p.)

Tartozunk önmagunknak, tartozunk az országnak azzal, hogy kimondjuk nyíltan az igazságot. Igenis a célszerű kiegyenlítés, mely az ország önállóságát meg nem szünteti, fogja gátolni a nyomasztó bajok növekedését, s eszközöket nyújthat anyagi helyzetünk fokonzintú javulására. De ne várja senki, hogy az érezhető javulás rögtön bekövetkezzék; idő kell ahhoz, kedvező szerencse és sok türelem. (1866: Gondolatok: 233. p.)

Minden ember a maga meggyőződését azon motivumokból meríti, melyek ő reá hatnak, s ha vagy más okok folytán vagy bővebb megfontolás következtében meggyőződése változott, miért ne mondhassa ki változott meggyőződését, habár az eltér is előbbi véleményétől. Hiszen a politikai vitatkozásoknál főczél az, hogy egyik a másiknak nézetét megváltoztassa, és a politikai vitatkozásoknál kötelesség, hogy valóságos meggyőződésünket mondjuk ki, habár előbb másképp lettünk volna is meggyőződve. A politikai vélemény nem olyan, mint a magán életben másnak adott szavunk vagy ígéretünk, melyet megtartani kötelességünk. A politikai meggyőződésnek szabadnak kell lennie, s ezt előre lekötni hiba. (1866: Gondolatok: 244–245. p.)

Midőn a nép megválasztott, hogy képviselői legyünk, nem azt várta, hogy tőle kérjünk tanácsot, hanem azt, hogy mi adjunk neki tanácsot. Törvényhozói dolgokkal, melyek készsétséget, szakavatottságot igényelnek, nem minden ember foglalkozhatik, és nekünk, kik azzal foglalkozunk, kötelességünk

a nép érdekét is szívünkön viselni, és azt tenni, mit e tekintetben legczélszerűbbnek látunk. (1867: Gondolatok 299. p.)

Nincs a politikai életben nehezebb helyzet, mint a törvényhozóé, midőn valamely nagyfontosságú kérdés tárgyalásánál azon meggyőződésre jut, hogy a nem mellőzhető megoldásnak minden lehető módja súlyos áldozatokkal jár. (1867: Gondolatok: 341. p.)

Nézetem szerint az a felelősség, melyet tetteg életbe léptetni nem lehet, annyi mint semmi felelősség. (1868: Gondolatok: 379. p.)

A magyar szívós és erélyes veszély idejében, s akkor életét is kész feláldozni; de midőn a veszélyt távolnak hiszi, midőn azt még nem látja, gyakran hajlandó a tevékenységet téltelenséggel váltani fel. (1868: Gondolatok 421. p.)

Nem szeretem személyhez és személyre intézni szavaimat. Midőn törvényhozásról vagy egyes törvényről van szó, nincs párt, nincs ellenzék, hanem azon tárgynak igazsága vagy helyessége. (1869: Gondolatok 454. p.)

Véleménykülönbségek voltak, lesznek a politikában, mint általában az emberi működésnek minden terén. Nem is volna jó, ha politikai véleményekben is különbség nem volna; mert épen a véleménykülönbségek által őrlődhetik ki az igazság. Az ellentmondás teszi élesebbé az ész működését; tisztázza az eszméket, melyeknek foganatosítását az ember különben könnyen elhírtelenkedné. (1872: Gondolatok 478. p.)

Villám Judit

Az angolszász közkönyvtár létrejötte

Az 1850-es törvény születése és végrehajtása

Ferenczi Zoltán, a múlt századelő egyik legtevékenyebb hazai könyvtárpolitikus-a írta 1907-ben: „1847-ben Quincey Josiah bostoni polgármester indítványára a város elfogadta azt a javaslatot, hogy közadóból városi közkönyvtárat építsenek. Úgy jött létre ott nemcsak a világ egyik legszebb könyvtárépülete, hanem ebben a föld legnagyobb nem-tudományos, azaz közművelődési könyvtára. Ez a példa oly hatásos volt, hogy ma nincs csak kissé jelentékenyebb amerikai város sem, melynek szabad, nyilvános közkönyvtára ne volna, úgy hogy e czímen a fejenként való megadóztatás rendszerint 1-3 koronára megy, holott pl. Párizsban alig esik egy lakosra 9 fillér. (...) a közkönyvtárak ott oly számúak s könyvekkel úgy el vannak látva, hogy minden 100 lakosra 68 könyv esik s már 1903-ban csupán az 1000 kötetűnél nagyobb könyvtárakban 54,4 millió kötet volt. Csak ily köztisztület hozhatott létre ott

oly adakozót, mint Carnegie András, ki könyvtári célokra eddig mintegy 800 millió koronát áldozott Amerikában és Angliában.

Hasonlóan jártak el az angolok, a kinnél ugyanez alapelvekből kiindulva, Ewart Vilmos indítványára 1849-ben törvénnyé lett, hogy a városok közkönyvtári célokra adót vehetnek ki (Ewart-Bill). A manchesteri könyvtár volt az első 1852-ben, mely e törvénynek köszöni létrejöttét s az angolok ma körülbelül ott állanak, hol az amerikaiak és nem egy város tud könyvtárai könyveinek kiadásával, olvastatásával évenként milliónyi s még nagyobb forgalmat előidézni. E törvénynek köszönhető, hogy ma Angliában 1600 nyilvános közművelődési könyvtár van.”

Alábbiakban betekintést kínálunk ebbe a történetbe. A könyvtárosság eddigi legnagyobb paradigmaváltásának folyamatába, amikor sikerült áttörni a gyűjteménycentrikus szemléletet, s fokozatosan az olvasó felé fordulni.

Társadalmi háttér

A XIX. század hatalmas népességnövekedést eredményezett az óceán mindkét partján. Nagy-Britannia lakosságszáma négyszeresére nőtt száz év alatt (elérve 1901-ben a 42 milliót), míg az Egyesült Államokban 1820–1920 közt tízszeres növekedés ment végbe (10-ről 100 millióra, ezen belül csak 1870–1916 közt 25 millió bevándorló lépett az Újvilág partjaira). Ennél is fontosabb, hogy a XIX. század közepén a brit birodalom az ipari forradalom révén a „világ műhelyének” számított: 1850-ben ipara a világtermés 30%-át mondhatta magáénak. Ötven évvel később viszont már csak 15%-át, ekkorra ugyanis Amerika mellett már a németek is eléjük kerültek.

A XIX. század harmincas éveitől széleskörű társadalmi–gazdasági–irányítási reformok alakították át a brit szigetek lakosságának életkörülményeit. Egy 1834-es törvény kiszélesítette a választójogot (a 14 milliós népességből az addigi 200 ezerről egy millióra nőtt a jogosultak száma), 1835-ben egy újabb a városi önkormányzatok szolgáltatási lehetőségeit bővítette, 1842-ben korlátozták a bányákban dolgozók munkaidejét, 1867-ben az újabb választójogi törvény már kétféleképpen adott választási részvételi lehetőséget, jelentősen nőttek a reáljövedelmek, kiszélesedett az alsó szintű állami oktatás. Mindkét angolszász országban gigantikus vasútépítkezés változtatta meg az addigi közlekedési lehetőségeket – s ez hozzájárult a társasági–egyesületi élet fellendüléséhez is.

Előzmények

Ezekben az évtizedekben született meg a „public library”: bár e jelzős szerkezet az általunk tárgyalt intézmény megnevezésére az angol nyelvű világban csak az első világháború idejére szilárdult meg.. Előtte a „free library” kifejezést használták gyakrabban. „Free”, azaz szabadon, ingyenesen használható. A helyi önkormányzat több ilyen „free” szolgáltatást biztosított polgárainak, adófizetőinek. Free parks = ingyenesen látogatható városi parkok, free roads = ingyenes utak, s főként „free schools” = ingyenes (általános) iskolák. Másrészt a publikus, nyil-

vános könyvtár kifejezés már a XVIII. században használatos volt, egyebek mellett nemzeti vagy egyetemi könyvtárak esetében is. Ilyen címmel jelent meg a cambridge-i egyetemi könyvtárról ismertetés: *Inside view of the Cambridge Public Library* (1809).

A XVII. századtól az óceán mindkét partján megjelentek a közösségi használatra szánt városi könyvtárak (Amerikában Boston, Concord, New Haven, Angliában Bristol, Leicester, Manchester, Ipswich, Norwich, Colchester, Wisbech és mások). E kezdemények mind hozzájárultak az 1850-es Public Library Act, a nyilvános (köz)könyvtári törvény megszületéséhez.

1831-ben a posta levelet hozott Henry Lord Brougham számára Ch. H. B. Kertől (1785?–1871), melyben a feladó azt javasolja közeli barátjának, a Lordkancellárnak, hogy törvényi úton kell lehetővé tenni meghatározott népességű városok számára közkönyvtárak létrehozását (*Proposal for a bill to enable Towns of a given population to raise funds for the establishment of public reading and public lending libraries*). A javaslati anyag szinte kísértetiesen azokat az elképzeléseket foglalja össze, amelyek közel két évtizeddel később a tényleges törvény lényegét képezték. Brougham és Ker is tagjai voltak a Társaság a Hasznos Ismeretek Terjesztésére elnevezésű szervezetnek, melyet a Lordkancellár alapított 1826-ban.

Pár évvel később Benjamin Haves, Lambeth város alsóházi képviselője kezdeményezte, hogy készüljön elemző összeállítás a külföldi múzeumokról és könyvtárakról. Ez 1834-ben készült el és került parlamenti terjesztésre, illetve megjelent a *Quarterly Journal of Education* 1835-ös évfolyamában.

A XIX. század húszas–harmincas éveiben a (szak)munkásképző intézetek (mechanical institute) könyvtárai terjesztették az olvasás szeretetét az ipari lakosság körében. A public library számos vezető egyénisége vélte úgy, hogy a közkönyvtár természetes feladata a szélesebb értelemben vett művelődés és oktatás vállalása a helyi lakosság igényére alapozva.

Érdeemes néhány szóval utalni a legfontosabb angliai könyvtárnak, a British Museum könyvtárának helyzetére. A húszas évekre elérte a 240 ezres gyűjteménymagyságot, könyvtárosainak száma pedig 1835-ben a 80 fős határt. Az érdeklődés olyannyira fokozódott, hogy míg 1799-ben napi 200-as látogatószám volt általános, 1830-ban az igazgató évi 100 ezer olvasóról (azaz látogatóról) tehetett jelentést, majd 1850-ben már kereken egy millió olvasó használta a könyvtárat. A könyvtár a sajtó állandó figyelmével kísérten tevékenykedett, s így került sor arra, hogy egy, a francia kiadványok hiányos beszerzését kritizáló cikk nyomán az *alsóház* vizsgálatot rendelt el. A vizsgálatot egy reprezentatív – képviselőkből, a könyvtárat felügyelő bizottság tagjaiból és szakértőkből álló – bizottság készítette el igen nagy számú érintett személyes meghallgatása nyomán. A jelentés 1836-ban került a parlament elé, ahol különösen A. Panizzi meggyőző érvei juttatták érvényre azt a következtetést, hogy a hiányosságok főként a szűkös pénzügyi keretek, a szerény létszám és az elégtelen alapterület következtében lépnek fel. A szisztematikus gyarapítás példaként szerepelt ekkor a köztudatban a *Göttingai Egyetemi Könyvtár*, mely dinasztikus ágon kapcsolódott az angol uralkodóházhoz. Panizzi 1856-ban vette át a könyvtár irányítását, s a rá következő évben készült el a máig nevezetességnek számító kerek olvasóterem a maga 450 (!) olvasói helyével és 25 ezres kézikönyvtárával. Egyébként ezen 1836-os parlamenti vizsgálódás keretében lépett színre E. Edwards, a későbbi angol közkönyvtári törvény egyik főszereplője (a British Museum

könyvtáráról kifejtett írásos véleményében szerepel egy olyan javaslat, hogy a gyűjtemény fölös példányaiból mindenki számára hozzáférhető, de nem populáris könyvtárat kell létrehozni a londoni publikum számára).

1845-ben készült el a múzeumi törvény (Museum Act), mely modellül szolgálhatott a pár évvel későbbi könyvtári jogszabály számára.

A törvény előkészítése és elfogadása

1849 júliusában a *Képviselőház* ad hoc vizsgálóbizottsága utolsó ülését tartotta. Pontos megnevezése szerint e bizottság „Nagy-Britannia és Írország nagyvárosaiban a nagyközönség számára szabadon hozzáférhető könyvtárak létesítésének és kiterjesztésének legcélravezetőbb eszközeit” volt hivatva feltárni. Az ülésre a vadonatúj – még valójában alig berendezett – Temze-parti épületben került sor. A tizenöttagú bizottság – most csak hatan vannak jelen – eddig tucatnyi ülést tartott, a jelenlét korábban is eléggé ingadozott (tízszer maradt tíz alatt a megjelentek száma). Talán csak az elnök, a Dumfriest képviselő skót radikális *Willam Ewart* (1798–1869) nem hiányzott egyszer sem. Ruhagyárostól íróig sokféle foglalkozást mutat a tagok civil mivolta. Később igazán nevezetes *B. Disraeli* (miniszterelnök 1868-ban és 1874–1880 közt) lett közülük. A bizottságot március közepén hozták létre, tagjainak nevét március 23-án hozták nyilvánosságra, s első ülésüket április 19-én tartották. Szűk három hónap jutott tehát a tizenkét korábbi ülésre. Az első – és legfontosabb – meghallgatott személy *Edward Edwards* volt, a British Museum könyvtárának munkatársa (1812–1886).

A tárgyalás formája: kérdések a meghívott szakértő(k)höz. Az első ülésen Edwards összesen 291 kérdést kapott – ezek többsége az elnök szájából hangzott el. Edwards válaszainak lényege: az angol szigeteken elégtelen a nyilvános könyvtári ellátás, ha pedig összehasonlítja a hazai helyzetet a kontinentális Európával (példái pedig a spanyoloktól a poroszokig terjedtek) vagy a tengerentúli Amerikával, akkor *jelentős lemaradást* kell megállapítania. Az ő helyzetértékelését támasztotta alá a többi meghívott: így *F. Guizot*, az emigrációba kényszerült korábbi francia miniszterelnök, a belga nagykövet, Albert herceg német származású titkára, továbbá az amerikai Yale Egyetem korábbi könyvtárosa. Edwards érvelését később többen kritizálták, mondván: az általa hozott példák esetében gyakorta komoly állami szerepvállalás állt az eredmények mögött. Az is igaz, hogy Edwards nem igazán foglalkozott az angol előfizetési kölcsönkönyvtárakkal (circulating libraries), jóllehet egyiknek maga is előfizetője volt.

A bizottsági munka írott eredménye: egy 250 oldalas jegyzőkönyv térképekkel illusztrálva, plusz függelék gyanánt egy 60 oldalas statisztikai összeállítás (utóbbi E. Edwards műve). Készült egy 12 oldalas tömörítés (report), mely a legfontosabb gondolatokat összegezte (városi adókiivetés közkönyvtár létesítésére, a bevételt nem szabad könyvvásárlásra költeni – a könyvek közadakozásból gyűljenek –, a legfontosabb egy helyiség kialakítása, ahol létrejöhet a könyvtár). Síkraszállt az anyag a központi állami támogatás mellett is (ez még száz évvel később is hiányzott). A nagyobb használat végett e városi közkönyvtárakat este is nyitva kell tartani – ehhez viszont szereljék fel a helyiséget gázvilágítással, és a könyvanyag – védelme érdekében – vasállványokra kerüljön (ekkoriban legjobban a tűztől félték).

A report meglehetősen nagy figyelmet keltett, több lapban hosszan elemezték érdemeit és gyengeségeit, a British Museumból beküldött négy, élesen kritizáló, álneves szerzői nevet – *Verificator* – viselő levelet is közölt a *The Athenaeum* (valószínűleg Panizzi sugallatára íródtak e levelek, minthogy ő eléggé hadilábon állt hajdani kollégájával, E. Edwardsszal).

Röviden szólnunk a két főszereplő életútjáról. *W. Ewart* egy liverpooli nagykereskedő fiaként látta meg a napvilágot, tanulmányait a felettebb jónévű Etonban végezte el, s bekerült az ügyvédi karba 1827-ben. De már következő évben politikai pályára lépett, több kerületnek volt képviselője, leghosszabban, 1841-től haláláig Durmfriesé. Mint radikális gondolkodású politikus egész életét a reformoknak szentelte. Fellépett a halálbüntetés ellen, szorgalmazta a tízes mértékegység bevezetését, sürgette az egyetemek megreformálását. Egyszóval: negyven éven át fáradhatatlanul küzdött a közállapotok javításáért.

E. Edwards Londonban született, gyermekkoráról igen kevés ismeretes. 20 éves, mikor építési kisvállalkozó apja tönkremegy. Sokat olvas, 22 évesen naponta a British Museum (BM) könyvtárában művelődik, illetve megbízásból másoknak anyagot gyűjt. 1835-ben parlamenti vizsgálat kezdődik a BM-ről, ekkor Edwards terjedelmes – éles kritikát tartalmazó – pamfletet jelentet meg. Nem méltó egy nagy néphez az intézmény működése: sem az állomány, sem a nyitvatartási idő, sem a szervezet, sem a személyzet, sem a katalógusok stb. nem kerülnek el bírálatát. Elsősorban a könyvtárat támadja, de kijut a BM más osztályainak is. Műve figyelmet kelt, s 1836 júniusában meghívják a parlamenti bizottság ülésére. 32 kérdésre adott válaszai mindenre kiterjednek a könyvtárral kapcsolatban, de különösen elégedetlen a külföldi gyarapítás hiányai miatt. Egyebek mellett javaslatot tesz, hogy létesítsenek a BM könyvtárához kapcsolódóan fiókkönyvtárakat Londonban. Ez jószerével az első, hivatalos anyagban előforduló javaslat közkönyvtárak alapítására. Érdekes, Panizzi – a BM könyvtárának nyomtatványtárát vezeti – pozitív módon fogadta Edwards kritikáját, s levelezésük oda vezet, hogy 1839-ben a fiatalember állást kap a könyvtárban. Ekkoriban, 1837-ben találkozik a reformer politikus Ewart a fiatal könyvtárpolitikussal. 1847-ben Edwards hosszú tanulmányt közöl a *British Quarterly Review*-ben *Public Libraries in London and Paris* (Közkönyvtárak Londonban és Párizsban) címmel. 1848 márciusában a neves *Statistical Society of London* ad helyet *Európai és amerikai könyvtárak* címmel tartott előadásának. 1848-ban válaszolja fel tíz évvel későbbi művének tartalmát (*Manuel of the Economy of Libraries*), mely az 1859-ben napvilágot látó nevezetes könyvének (*Memoirs of Librarians*) második köteteként került az olvasók kezébe. Az 1849–50. évi parlamenti munka után Manchester első közkönyvtári igazgatója (elég sikertelen e minőségben). Később évekig dolgozik az oxfordi Bodley-könyvtárban. 1869-ben újabb könyvet bocsát ki *Free Town Libraries* (Ingyenes városi könyvtárak) címen. 1877-ben már nem vállalja a létrejövő Könyvtáros Egyesületben az elnökhelyettesi posztot (sü-ketség és egyéb bajok gyöttrik). Elég nagy szegénységben hunyt el 1886-ban, sírján az Egyesület jóval később – 1902-ben – gránitból készült síremléket emeltet.

W. Ewart 1850. február 14-én szerepelt a képviselőházban a törvény tervezetével. Előadása és javaslati anyaga jó fogadtatásban részesült, mégis úgy tűnt a többségnek, hogy további vizsgálódások szükségesek a – sajtóban is megjelenő – kételemek eloszlása végett. Tehát újabb ad hoc bizottsági munka, amelyre egy hónap állt rendelkezésre a második olvasat előtt. Három ülést tartott Ewart újabb bizottsága

ezen idő alatt. Vezető szakértőként változatlanul E. Edwards szerepelt. Meghívták Panizzit is, aki beszámolt számos európai (kontinentális) tanulmányútról, melyek azonban – úgy mond – semmi olyan tapasztalattal nem gazdagították, mely a British Museumban alkalmazható lett volna. Ewart igyekezett a témánál maradni, s megkérdezte a szakértőt, nem gondolja-e, hogy jó nyilvános könyvtárakra van szükség Angliában? A válasz igenlő volt. Sir John Walsh ekkor a tudományos, az oktatási és a szórakozást (amusement) szolgáló, népszerű olvasmányokról gondoskodó könyvtártípusok összefüggése iránt érdeklődött. Panizzi válasza: az utóbbi két típus funkciójának összekapcsolása célszerűnek tűnik számára. A bizottság a továbbiakban felkérte a Külügyminisztériumot újabb külföldi hivatalos könyvtárstatisztikai adatok beszerzésére. Az így kapott adalékok a második bizottsági jelentés függelékébe kerültek (*Report from the Select Committee on Public Libraries, together with the Proceedings of the Committee, Minutes of Evidence, Appendix, and Index, 1850.*).

Március 13-án Ewart újra szerepelt a törvénytervezettel a képviselőház plenáris ülésén. Többen felszólaltak. *Sibthorp* ezredes előadta, hogy egyáltalán nem szereti az olvasást mint elfoglaltságot, majd azt ajánlotta, inkább a nemzeti ipart kellene támogatni a külföldiek ellenében (a későbbiekben a világkiállítást is ellenezte – egyáltalán sok jó témát adott a *Punch* című satirikus lap szerzőinek). *Sir R. H. Inglis* (Oxford University) úgy látta, hogy a közkönyvtárak nem csupán könyvelésre, hanem az előadóteremben kifejtendő „egészségtelen agitációra” lehetnek alkalmasak. Sok múlott az olyan tekintélyes képviselők véleményén, amilyenek John Bright számított. Ő azt kívánta, hogy a helyi döntés a könyvtáralapításról ne a városi testület, hanem a helyi népszavazás hatáskörébe kerüljön. Ewart megígérte az összes észrevétel gondos mérlegelését. Az első szavazás szűk többséget mutatott. Az újabb bizottsági ülésen Ewart két jelentős változtatást javasolt. Először is csupán a *tízezer* lakost meghaladó városok kapjanak elvi lehetőséget a közkönyvtár alapítására, másodsor: a helyi képviselőtestület a döntés meghozatala előtt kötelezően konzultáljon az adófizetőkkel. A július 30-án elrendelt harmadik plenáris szavazás meghozta a kívánt eredményt: 64 igen – 15 nem szavazat, ami elég meggyőző fölényt mutatott a törvény támogatói számára. A *Lordok Háza* vita nélkül rábólintott a tervezetre, majd az uralkodói szentesítés következett, s ezzel 1850. augusztus 14-én megszületett a **The Public Libraries Act, 1850.** (1850. évi közkönyvtári törvény).

A törvény nem különösen tartalmas. Első három – az összes közül legterjedelmesebb – szakasza szabályozza az ügydöntő helyi népszavazás körülményeit. Ezt a városi közgyűlés felhatalmazása alapján a polgármester rendeli el, s akkor érvényes a közkönyvtáralapítási döntés, ha kétharmados többség támogatja a javaslatot. Ha ennyit nem érnek el, akkor két évig tilos újra népszavazást tartani a témában. Ha viszont érvényes döntés született, akkor a városi vezetés jogosult telket vagy épületet bérelni, illetőleg vásárolni, hogy ott közkönyvtárat és/vagy tudományos és művészeti múzeumot létesítsen. Meglévő épület is bővíthető, a költségek közt szerepelhet a megfelelő világítás és fűtés kialakítása, beépítendő berendezési tárgyak beszerzése, továbbá alkalmazható fizetett szakalkalmazott vagy segédszemélyzet. Ha hitelt vesznek fel e célokra, akkor a kincstár jóváhagyásával tehetik. Az ingatlan megszerzése vagy ajándékkönyvek állományba vétele kapcsán nem merül fel adózási kötelezettség. A közkönyvtár létesítését célzó vagyonadó egy

fontra vetítve fél penny lehet. A száz évvel későbbi krónikás, *W. A. Munford* értékelése: a hegyek vajúdtak és egereket szültek. Mai olvasatunk ez lehet: elég „életszagú”, csöppet sem elméleti a törvény (inkább hasonlít egy eljárásjogi szövegre).

A törvény (vontatott) végrehajtása és (elkerülhetetlen) módosításai

Nem csoda, hogy nem volt különösebb „forgalom” a törvény végrehajtása körül. A tehetősebb, középosztályi szinten élő városokban megelégedtek a létező – különféle típusú – kölcsönkönyvtárak működésével. A munkásvárosok közönsége esetleg azt számolgatta, mekkora összeg is kerekedhet a félpennys vagyonadóból. A kelet-angliai *Norwich* városáé az érdem, hogy elsőként alkalmazta az új törvényt, s már 1850. szeptember 27-én sor került a szavazásra, melyen 150 szavazat esett a könyvtáralapítási javaslatra s csupán hét ellene. Ám hiába a gyors siker, maga a szolgáltatás csak 1857-ben valósult meg *Norwich*ban.

A folytatás: *Brighton* még 1850-ben, majd *Winchester* 1851-ben, *Bolton*, *Ipswich*, *Manchester* és *Oxford* 1852-ben (és *Liverpool* egy másik törvény alapján) egypennys vagyonadóra szánta el magát.

Érdeemes *Manchesternél* megállni, ahol 1852-ben fel is avatták az új intézményt, s ahogy illik, ünnepi szónoklatok fogalmazták meg a legfontosabb gondolatokat. Hallgassunk bele az akkori hangokba. *B. Lytton* azt fejtegette, hogy „a tanulás korántsem ér véget az iskola befejeztével. A művelődés helyesen értelmezve az egész élet munkáját átfogja, s a könyvtárak nyújtják az ember folyamatos növekedéséhez az osztálytermeket.”. *Ch. Dickens* szerint az új szolgáltatás „hatalmas szabad iskola, mely hívogatja a legegyszerűbb munkásembert is, hogy legyen tanulóvá” falai közt. *W. Thackeray* úgy fogalmazott, hogy a könyvtár „felbecsülhetetlen előnyökkel jár legszegényebb embertársaink számára” is.

Feltűnő, hogy az első időkben erőteljesen hangsúlyozták a munkások, általában a szegények különleges lehetőségeit a közkönyvtár alapítása kapcsán. A következő évtizedekben e megközelítés visszaszorult, s meghatározó vált az általános, mindenki számára jelentős előnyök hangsúlyozása. A *Cambridge-i* közkönyvtári bizottság 1861–1862-es jelentése szerint a „lakosság minden rétege kezdi felfogni előnyeit” („all classes of the inhabitants are beginning to recognize the advantages”). Ez akkor is fontos, ha a tények esetleg nem pontosan ezt mutatják: *Cambridge* közkönyvtára 1870-ben 710 új olvasót üdvözölhetett, s a foglalkozási kimutatás szerint maximum száz sorolható nem munkás kategóriába. Mindenesetre érdemes említeni *E. Edwards* távlatos megfogalmazását: „semmiképp nem „szakkönyvtárak” vagy »szatócskönyvtárak« vagy »munkáskönyvtárak« jöjjenek létre, hanem VÁROSI KÖNYVTÁRAK („They must be no sense »Professional libraries«, or »Tradesmans libraries« or »Working Mens libraries« but TOWN LIBRARIES”). Ezért „végül is olyan összeállítást tartalmazzanak helyes eloszlásban, hogy legyenek könyvek mind a kevésbé képzettek, mind a félig-meddig iskolázottak, mind pedig azok számára, akik valamilyen komoly tanulmányokat folytatnak”. A ’80-as évek utáni közkönyvtári mozgalom legtekintélyesebb hangadója, a könyvkiadó *Th. Greenwood* (1851–1908) sok kiadást megért *Free public*

libraries (Ingyenes közkönyvtárak) című művének első kiadásában (1886.) a következő gondolatmenet olvasható: „a közkönyvtárak használata sokszínű képet nyújt (...) nem csupán azt az előnyt biztosítja az adófizetőnek, hogy könyvet kölcsönözhet, hanem bármely tájékozódási kérdésével felkeresheti a referenz részleget, s ott érdeklődésének megfelelő anyagokat kaphat”. A könyvtári adományairól híres *Passmore Edwards* a könyvtárat a szociális reformokkal kapcsolatos programjának részeként fogta fel. Megfogalmazása szerint a közkönyvtár „sokoldalú intézmény, mely egyeseket szórakoztat, másokat művel, s közvetlen mindenki javára szolgál” („a many-sided institution, contributing to the recreation of some, the education of others and the benefit of all”, 1895.).

1853-ban következett Blackburn, Sheffield és Cambridge. 1854-ben egy város sem jelentkezett. Ezen év márciusában a *The Times* úgy értékelte a helyzetet, hogy Ewart törvénye sikertelen marad. Edwards, ekkor már manchesteri közkönyvtári vezető, azt írja patrónusának (angolos humorral), hogy nem a *The Times* (szó szerint: idők), hanem az Idő fog az ügy képviselőinek igazságot szolgáltatni. Közben 1853-ban kiterjesztő törvény született: már nemcsak Angliában és Walesben, hanem *Skóciában és Írországbán* is érvényes az 1850. évi közkönyvtári törvény (egyben itt már egy pennys vagyonadót engedélyeztek). Ewart nem mondott le a sikerről: az *Athenaeum* című lap ugyancsak 1854 márciusában arról számolt be, hogy a politikus módosító javaslattal kíván előállni.

1854 decemberében a törvényjavaslatot hivatalosan is regisztrálták. Az első évek tapasztalatai nyomán bizonyos volt az ügy hívei számára, hogy két változtatás elkerülhetetlen. Oldani kell a félpennys korlátot, hisz ennyiből szinte lehetetlen működésképes intézményt létesíteni. Meg kell szüntetni a könyvvásárlásra vonatkozó tiltást, ez a másik nélkülözhetetlen lépés. Az 1855-ös két vonatkozó törvény megemelte a kivethető vagyonadó szintjét egy pennyre (egy-egy fontra számítva) – ez azután egészen 1919-ig érvényes volt! –, továbbá kiterjesztette azokra a városokra és egyéb településekre is, amelyek népessége az *ötezres* határt elérte. A könyvtári adóból következő bevételt ezentúl „könyvek, újságok, térképek és tudományos vagy művészeti tárgyak vásárlására vagy azok költetésére” is szabad volt felhasználni. A fizetéses alkalmazottakat viszont el is lehet bocsátani. A kétharmados pozitív arány kötelme elesett a népszavazás viszonylatában. Az 1855-ös törvényt az uralkodó *1855. július 30-án* szentesítette.

A törvény bevezetése továbbra sem gyorsult fel. *1850-től* összesen *1859-ig 21* településen került sor megfelelő döntésre. Nem szabad elfelejteni, hogy a krími háború erősen elvonta a figyelmet a belső gondokról és tervokről. W. A. Munford gátló okként említi egy 1861-es törvényt is, mely a szándékos károkozás bünesetei közt – a 39. szakaszban – előírta, hogy a könyvtár vagy múzeum könyveiben és tárgyaiban elkövetett rongálásért féléves börtönt lehet kiszabni (ez Anglia és Wales mellett rögtön Írországra is kiterjedt, majd az 1866-os kiegészítéssel már Skóciára is). *1869-ig* mindössze *35 város* döntött közkönyvtár létesítéséről.

A közkönyvtár helyi irányítása és személyzete

Az 1835-ös városi törvény szellemében az egyes kérdések irányítására bizottságokat hozhattak létre. *H. J. Laski* a törvény századik évfordulóján, 1935-ben, úgy

vélekedett, hogy a városi képviselő-testület által létrehozott (szak)bizottságok munkáján múltott nagyrészt a város működőképessége. Az 1850-es Public Libraries Act az 1835-ös törvény szellemében járt el, mikor kimondta, hogy a helyi könyvtár felügyelete a megfelelő irányítóbizottság (Committee of Management) kezébe kerüljön. E bizottságban nem okvetlenül, nem kizárólag a képviselőtestület tagjai kaphattak szerepet. (Csak az 1933-as törvény írt elő arányt, miszerint a külső tagok részesedése nem haladhatja meg az egyharmadot). Ezért a külső tagok beválasztása sokban hozzájárult a könyvtári ügyek eredményesebb viteléhez. Már *E. Edwards* is megelégedte, hogy a városokban sok olyan embert találnak majd e tisztségre, aki valamilyen okból nem lehetett tanácstag, ám felkészültsége segítheti a könyvtár irányítását. Th. Greenwood is komoly nyereségnek tartotta a „külsős” bizottsági tagokat, de érzékelte azt is, hogy az eltérő foglalkozások és érdekeltségek miatt a bizottsági tagok közt keletkezhetnek feszültségek is.

A könyvtári bizottság létszáma eléggé változó volt, a skála két szélén nyolcas, illetve harminchármas létszám található. Többnyire azonban a 15 fős (plusz-mínusz három-négy) nagyságrend mondható tipikusnak. Manchesterben 1894-ben 15 fővel működött, Liverpoolban négy tanácstag és 15 kívülről választott tag (összesen tehát 19) képezte a bizottságot, Sheffieldben 12 tanácstag és öt külsős (17). Folkstone mutatott nagy létszámot (33), Cambridge-ben tíz-tíz tanácstag és kooptált alkotta a bizottságot, Bradfordban megelégedtek nyolc tanácstaggal. Belfastban 1889-ben 14, 1913-ban 26, 1948-ban 21 tagból állt a bizottság.

A bizottság működési módjában és feladatvállalásában – bizonyos leegyszerűsítéssel – két típust lehet felfedezni. Az egyik a folyamatos intézményirányítás részleteit is magára vállalta – gyarapítási döntésektől a személyzetet érintőig –, míg a másik inkább „stratégiai” partnere volt a könyvtár vezetőjének. Az idő múlásával, a könyvtári tevékenység szakmai jellegének bonyolultabbá válásával és a jól képzett könyvtárigazgatók mind magabiztosabb működésével párhuzamosan e második típus felé történt elmozdulás. Nem túl gyorsan, mivel az egypennys adókivetési korlátozás olyan alacsony pénzügyi alapot eredményezett sokhelyütt, hogy a felügyelő bizottság jónak látta saját hatáskörben eldönteni a felhasználás sok részletét (ideértve a gyarapítást is). Ez a helyi döntési jelleg azért is felszínen maradt, mert a *közkönyvtár egészen a második világháború idejéig nem részesült központi kormányzati támogatásban*, következésképp nem is érvényesültek országos könyvtárpolitikai szándékok. Ismeretes, hogy *csak az 1964-es törvény tette kötelező jellegűvé egyáltalán a közkönyvtári szolgáltatást minden önkormányzat számára* – addig ez tényleg a helyi szándékokon és erőviszonyokon múltott. Végső soron a bizottság közvetítő funkciót játszott a könyvtárvezetés és az önkormányzat közt, vállalva akár a „kijáró”, a könyvtár érdekében lobbizó szerepét is.

A kaddeti évtizedek könyvtári személyzete a legváltozatosabb háttérrel rendelkezett. *J. Pink*, aki 22 évesen lett a cambridge-i közkönyvtár felelőse, előtte könyvkereskedő-segédként dolgozott (nyugdíjas postakocsis vetélytársát előzve meg a pályázaton). A későbbiekben sem sok esély mutatkozott a magasabb képzettségűek nagyobb számú bevonására, hisz a pénzügyi háttér ezt nem engedte meg. A könyvtári keresetek eléggé széles sávban ingadoztak. Az olyan tehetős nagyváros, mint Manchester, évi 200 fontot fizetett *E. Edwards*nak (a cambridge-i egyetemi könyvtár vezetője ugyanekkor évi 210-et kapott), Liverpool, a másik úttörő szerepű város már csak a felét, 100 fontot adott könyvtárosának. A századfordulón

lesz lassan elfogadottá, hogy egy könyvtári vezető az iskolaigazgató jövedelméhez hasonló javadalmazásban részesüljön. A századfordulótól válik a nők alkalmazása is – beosztott könyvtárosként – bevett szokássá. A század elején egyébként a heti munkaidő még elérhette a 60 órát, bár az átlag inkább a 48-hoz közelített.

A könyvtári szervezés szintén eléggé színes képet mutatott, hisz nem volt eleinte képzés. Sokat merítettek a korábbi kölcsönkönyvtárak illetve a könyvesboltok gyakorlatából. E. Edwards 1859-es könyvének (*Memoirs of libraries*) második kötete voltaképp egy kézikönyv műfajában íródott, olyan információkat tartalmazva, mint a könyvbeszerzések lehetséges módjai és forrásai, a könyvtárpépület tervezése és berendezése, a katalogizálás vagy osztályozás módszerei. Egyébként a modern idők könyvtári feldolgozási módszereinek olyan összefoglalásai, mint M. Dewey tizedes osztályozása (1876) vagy az angol Könyvtári Egyesület címléírási szabályzatának első tervezete (1880) csak a közkönyvtári mozgalom későbbi időszakában láttak napvilágot. A könyvtárszervezési ismeretek fokozatos bővülését és elmélyülését jól illusztrálja a Th. Greenwood-féle Free public library többszöri megjelentetése 1886-tól kezdődően, illetőleg a James Duff Brown-féle Manual of library economy (A könyvtárszervezés kézikönyve), mely első ízben 1903-ban látott napvilágot, hogy aztán – átdolgozásokkal – fél évszázadon át szinte napi olvasmányként legyen nélkülözhetetlen.

A könyvtárosok rendszeres, szervezett felkészítése a nyolcvanas években kezdődött. Az 1880-as edinburgh-i éves egyesületi konferencia felkérte az egyesület vezetését, hogy a könyvtári alkalmazottak számára dolgozza ki a szakmai felkészítés és vizsgáztatás rendjét. A vezetés szakbizottságra bízta a döntés előkészítését: a bizottság pedig kifejezetten kívánatosnak tartotta, hogy az Egyesület maga határozza meg a jelentkezők vizsgáztatási módját és a bizonyítvány kiállítási rendjét. Az alkalmazáshoz szükséges alapvizsga témái: számtan, angol nyelv és fogalmazás, történelem, földrajz és irodalom.

A magasabb szintű bizonyítvány elnyeréséhez valamilyen európai nyelvből is vizsgát írtak elő. A gyakorlati bevezetésre végül csak 1885-ben került sor Londonban és Nottinghamban. A bibliográfia és osztályozás tárgyból a legfontosabb bibliográfiai tájékoztató kiadványokat és a legismertebb nyomtatott könyvtári katalógusokat kellett jellemezni, míg könyvtárvezetésből az újságokkal és folyóiratokkal való ellátást, a tűz elleni védekezést, az állomány nyilvántartását és a könyvtáros–olvasó kapcsolatot kellett fejtegetni. A felsőfokú vizsgára ritkán került sor, tizenkét év alatt tucatnyian ha vállalkoztak rá. Az Egyesület eleinte csupán a vizsgáztatást vállalta, magát a képzést jóval később indította el. A kilencvenes években került sor többször néhány napos nyári tanfolyam szervezésére. Felsőoktatási intézményben először a Londoni Közgazdaságtudományi Egyetemen (*London School of Economics*) tartottak könyvtári szakelőadásokat 1902–1917 közt. 1908-ban a manchesteri városi könyvtári bizottság fizetett elsőként a helyi műszaki főiskolának, hogy könyvtárszervezési előadásokat indítsanak.

Hivatásos felsőoktatási könyvtártudományi intézet létesítését – a Carnegie-alapítvány támogatását élvezve – a London University College keretében határozták el 1919 végén. A nappali tagozatos hallgató itt egy évet, míg a levelezők kettő-öt évet voltak kötelesek tanulni. Minden könyvtártípusra felkészítették a hallgatókat, érdekes azonban, hogy a végzetek kevésbé a városi, inkább az 1919-es törvény nyomán létrehozott megyei könyvtárakba igyekeztek.

Egészen a második világháború végéig a londoni tanszék maradt az egyetlen főhivatású felsőoktatási képzőhely. Ekkor viszont hirtelen számos új intézmény létesült (Glasgow, másik londoni, Brighton, Leeds, Loughborough, Manchester, Newcastle) – nem utolsósorban azért, hogy a hazatért leszerelt katonákat befogadják.

Könyvtári állományok és épületek

Az első könyvtárak állománya ajándékokból tevődött ki (jobb esetben pénzzadományból vásárolhattak könyveket). Jó esetnek számított, ha a pénzzadományból egy értékes magángyűjteményre tehettek szert (Manchester például egy 18 ezer kötetes magánkönyvtárat tudott megvásárolni). Sok gondot okozott a könyvek fizikai állapota, illetve elhasználódása. E. Edwards azt írta, hogy átlagosan minden könyvet két évente le kell(ene) cserélni, illetve újrakötetni (de új kötést csak egyszer lehet végezni), mert ötven kölcsönzés nyomán a könyv már elnyűvődik. A kor sajátossága, hogy a gondok közepette mégis dinamikusan nőttek az állományok. A sokat emlegetett Manchester állománya 1875-ben 135 ezer kötetre, szűk tíz év múlva már 172 ezerre rúgott.

Cambridge: 1864/65: 11 ezer kötet, 1904/05: 52 ezer kötet, 1933/34: 77 ezer.

Belfast: 1888: 14 ezer, 1918/19: 110 ezer, 1948/49: 240 ezer kötet.

Edinburgh: 1893: 78 ezer, 1945: 608 ezer kötet.

Egész Nagy-Britannia és Észak-Írország közkönyvtárainak összesítő adatai:

1878-ban 1,5 millió kötetes állomány (körülbelül 60:40 arányban kölcsönözhető, illetve olvasótermi anyag),

1911-ben 11 millió.

A nagyobb városokban a komolyabb gyűjtemények létrehozása a XIX. század utolsó évtizedeiben indult meg, másutt viszont csak az 1919-es törvény pénzügyi korlátot bontó hatására jött el ennek ideje. Amint növekedtek a gyűjtemények, logikusan felmerült a kooperáció gondolata és lehetősége.

Gyűjteményi profilok kialakítása és könyvtárközi kölcsönzés egymást közt: ez volt a két fő irány. Az első könyvtárközi kölcsönzési javaslat Angliában *dr. E. A. Bond* könyvtárigazgató (British Museum, 1886) nevéhez kapcsolható.

Az állományok összetételére vonatkozóan is vannak különböző időszakokból felmérések és/vagy becslések. Ezek értelmezését megnehezíti, hogy pl. az 1877-es parlament jelentéshez kapcsolódó adatsor és a J. D. Brown által 1907-ben adott számok nem teljesen ugyanazon ismeretágakat említik. Így hozzávetőleges értékkel azt lehet mondani, hogy a hetvenes években a szakirodalom (természet- és társadalomtudományok, hasznos ismeretek, művészetek stb.) mintegy 17%-os arányt képviselt a jobb közkönyvtárakban (más szóval: körülbelül minden hatodik könyv volt ide sorolható), míg 1907-ben az arány megközelítette a 30%-ot. Az ifjúsági és (felnőtt) szépirodalom aránya a két időszakban 17, illetve 20%. A korszak olvasási sajátosságaihoz sorolható, hogy a történelem, földrajz és az életrajzok együttes ará-

nya megközelítette az egynegyedes határt (23–24% mindkét időpontban). Feltételezhető, hogy mind a történelem, mind pedig a földrajz esetében inkább az olvasmányos műfajok (királyok története, útleírások stb.) domináltak.

A gyűjteményfejlesztési kooperáció is fokozatosan terjedt. Kialakultak olyan gyűjtési profilok, amelyek állandósultak. Például Birmingham Shakespeare-gyűjteményt fejlesztett, Dover Dickens-gyűjteményt, Sheffield az acélgyártás témáját választotta, Carlisle a filatéliát.

A legtöbb brit közkönyvtár „átmeneti” helyen kezdte működését, ez az átmenet azonban nemegyszer évtizedekig tartott. Az átmeneti jelleg azt jelentette, hogy valami más célra készült építményt jelöltek ki a könyvtár számára (régii városháza, egyesületi tanácsterem stb.). Az sem volt jó megoldás, ha új épület beruházására szánta el magát a magisztrátus: Norwichban például az új épület olyan sokba került, hogy az adósság kifizetése jócskán elhúzódott, s addig a könyvtár gyakorlatilag a szép épületben vegetált, mert másra, mint a törlesztésre nem maradt pénz. A hetvenes–nyolcvanas évek végén kezdődik egy nagyobb építési hullám. Blackburn – 1874, Wigan – 1877, Newcastle – 1884, Middlesbrough és Swansea – 1887, Belfast, Folkestone, Fulham és Lambeth – 1888, Doncaster – 1889, Preston, Edinburgh – 1890. Gyakran az épület valamilyen historizáló stílusban hivatkozott. Alloa-ban gótikus, Leicesterben és sok más helyütt reneszánsz, Paisley-ben görög ion stílus stb. jellemezte a könyvtárépületet.

Ahogy növekedett a könyvtári vezetők szakmai tudása és tekintélye, egyre inkább képesek voltak az építésszel konstruktív együttműködést kialakítani. A XX. század harmincas éveiben született számos olyan közkönyvtári épület, mely az esztétikai atraktivitást szerencsésen ötvözte a könyvtári funkcionalitással. A legszebb példa Manchester 1934-ben V. György király által felavatott hatalmas épülete, mely a berendezésével együtt 600 ezer fontba került.

A szolgáltatások fejlődése, olvasók és könyvtárhasználók

Manchesterben 1878-tól megjelennek – igaz, csak fiókkönyvtári épületekben – a fiúknak szóló olvasótermek.

A nyolcvanas évek második felétől tipikus volt, hogy a hölgyeknek külön olvasóterem állt rendelkezésre. Liverpoolban a diákoknak rendeztek be saját olvasótermet. Jellegzetesnek mondható az első időktől az a szerkezet, hogy külön kölcsönző állományok és külön – elég jelentős – „reference”, azaz helybenolvasásra szánt állományok jöttek létre. E. Edwards Manchesterben az első gyarapítási összegekből 21 ezres állományt tudott létrehozni, ebből 16 ezer került olvasóterembe, s a többit szánta kölcsönzésre. Az olvasóterem hat napon át napi 11 órán át tartott nyitva (10–21-ig), míg a kölcsönző szombaton nyolc, a többi munkanapon pedig öt óra hosszát. Az első évek nyomán az olvasótermi állomány tovább nőtt 22 ezer kötetnyire, s ebből az éves igénybevétel 66 ezer kötetet tett ki, míg a kölcsönzőben az ötezres állomány megduplázódott, s ebből 80 ezer kölcsönzést teljesítettek (a teljes lakosság ekkor mintegy 300 ezret számlált). Edwards vezetése alatt került sor két fiókkönyvtár létesítésére is. A gyűjteményfejlesztésben Edwards kezdetől kiemelt néhány prioritást: a többi tudományterületnél lényegesen gazdagabban igyekeztek gyűjteni a történelmet, a politikai és kereskedelmi téma-

köröket, mindezen tekintetben különösen a helyismereti tartalom vonzotta érdeklődésüket. E megnevezett tematika tette ki az alapgyűjteménynek kb. a felét.

E konkrét példa alapján megrajzolható az angol városi közkönyvtár *szolgáltatási modellje*:

- erős, tematikailag strukturált szakirodalmi gyűjtemény helybenhasználatra, s erre alapozott tájékoztatási tevékenység;
- ennél szerényebb, bár mennyiségileg gyorsan fejlődő kölcsönzési állomány;
- fiókkönyvtárak létesítése a jobb elérhetőség végett;
- a széles értelemben vett helyismeret figyelmes gondozása;
- szakosított olvasótermek a nyolcvanas évektől, előadótermek a közművelődési–művészeti érdeklődés kielégítésére.

Sheffield fordított arányaival – 1886-ban csak (!) 11 ezer kötet volt a központi olvasóteremben, 30 ezer a központi könyvtár kölcsönzési osztályán s további 40 ezer a fiókkönyvtárakban – eléggé negatív megítélésben részesült.

*Oxford*ban a közkönyvtárat a régi városháza épületében helyezték el az első könyvtárvezető (B. H. Blackwell, a neves könyvkiadó cég alapítójának apja) vezetésével, s már az első két évben 235 ezer látogatót regisztrálhattak. A nagy olvasóteremben egyebek mellett tíz londoni lapot lehetett olvasni.

A *Cambridge*-i városi könyvtárat – olvasótermet – 1855-ben nyitották meg, majd 1858-ban sor került a kölcsönző megnyitására is. 1861–62-ben építettek könyvtári célra épületet, s ekkortól különítettek el pár száz kötetet a gyermekolvasók számára (ez az egyik legkorábbi ilyen adat). Különleges adat, hogy a könyvtár vezetését egy 22 éves könyvkereskedelmi segédre, John Pinkre bízta, aki azután haláláig, összesen 51 éven át szolgálta az olvasó közösséget.

Az akkori városi könyvtár kívánatos – bár korántsem általános – részeként előadóterem is szerepelt. A hosszú esti nyitva tartáshoz igazodva jelentős kérdés-ként kezelték a fűtés és világítás biztonságos – tűz ellen védő – megoldását.

A kezdeti évtizedekben a *fiókkönyvtárak* igen lassan terjedtek. Még 1886-ban is alig volt száz az egész országban – s ennek negyede *Leeds*-ben. Az egyszerű fiókkönyvtárban is volt a kölcsönző mellett olvasóterem. A jobbak esetében ez kiegészült hírlapolvasóval és a hölgyek olvasótermével.

Néhány városi könyvtár (*Bristol*, *Norwich*, *Newcastle upon Tyne* stb.) a nagy múltú régi városi könyvtár állományára építhetett, míg mások esetében gyakorlatilag nulláról indult a gyűjtés. Az új anyag gyarapodásához hozzájárult a kormányhivatalok kiadványainak terjesztése is: 1875-ben már csaknem 300 helyre postáztak kisebb-nagyobb összeállításokat.

A gyermek- és ifjúsági anyag lassan növekedett, minthogy eleinte az angol könyvtárak a 14 éves korhatárhoz ragaszkodtak. *Birmingham* már a hatvanas évek elejétől minden fiókkönyvtárban biztosított ifjúsági olvasmányt, s fogadta is a gyermekeket, így nem meglepő, hogy 1875-ben majd minden negyedik kölcsönző 14 éves vagy annál fiatalabb volt. *Cambridge*-ben a könyvtári felügyelő bizottság csak úgy engedélyezte J. Pink számára külön ifjúsági részleg felállítását, ha ezt kizárólag önkéntes adományokból gondozzák és fejlesztik. *Nottingham* nyitotta meg elsőként 1882-ben az önálló épületben elhelyezett Fiú- és Leánykönyvtárat (*Library for Boys and Girls*), a pénzt viszont e célra a milliomos S. Morley adta (500 font). Itt már 7–14 év közti gyerekeket is fogadtak.

A vakok könyvtári ellátását 1857-ben Liverpoolban kezdték el, 1863-ban Manchester követte (ekkor még a Moon-típusú írás dívott, a Braille-írás csak a Vakok Szövetsége (British and Foreign Blind Association) 1868-as alapítása után terjedt el a szigetországban.

Az 1850-es törvény végrehajtásáról évtizedekig készültek összefoglaló jelentések a parlament számára. Ezek némelyike gazdag adalékot nyújt a könyvtárhasználókról. Az 1876-os és 1877-es évekről szóló sok részletet elárul az olvasók foglalkozásáról (a kölcsönzések elemzésével 37 városból). Általánosságban elmondható, hogy jóllehet az alapítási időszakban sokat beszéltek a munkások olvasási támogatásáról a könyvtár révén, ez a konkrét adatokból egyáltalán nem így rajzolódik ki. Lényegében minden foglalkozás és minden nemzedék megjelenik olvasóként. Manchesterben a nevezett években 32 ezer olvasót számláltak, közülük 216 a gyári munkás, öten szemüveget készítettek, 86 könyvelő volt, 111 építész, hat könyvtáros, 13-an bőrruhákat szabtak stb.

Néhány életkori adat: Blackburn kölcsönzőjében a 14–20 évesek 45%-ot tettek ki, a 20–25 évesek további 17%-ot, Birminghamben a kölcsönzőben 14 év alatti 23%, 14–20 év közti 40%, 21–25 év közötti 13%; az olvasóteremben 14–20 éves 32%, 21–25 éves 18%.

A Könyvtáros Egyesület 1894-es konferenciáján hangzott el egy elemzés Belfast közkönyvtári olvasóközönségéről. G. H. Elliott megállapította, hogy számarányukat tekintve a hivatalnoki és értelmiségi rétegek vezetnek, tehát korántsem valamiféle „munkáskönyvtár” az intézmény. A második legnagyobb csoport a mindenféle korosztályú tanuló *iffúság*. Az értelmiségiek közül a jogászok és az orvosok használják intenzíven a könyvtárat. Az 1892/93-as év során összesen 7152 kölcsönző használta a könyvtárat, csaknem fele részük 14–20 év közötti, s további egynegyedet a 20–30 közöttiek tesznek ki.

J. D. Brown 1907-es adatai szerint jelentősen nőtt a *női olvasók* aránya, s elérte a kétötödös szintet. Az olvasói érdeklődés arányait az olvasmányszerkezettel lehet jellemezni.

Tematikai arányok (%)
néhány nagyvárosi könyvtár kölcsönzési számaiban (1894)

Szakterület	Birmingham	Liverpool	Manchester
Prózai művek	64,2	80	78,5
Természettudományok	7,7	7	5,2
Történelem, útleírás, életrajz	6,1	5	5,7
Vegyes irodalom	3,9	5	9
Teológia, vallás	1,7	1,3	1,1

Jóllehet az adatsor nem tesz ki – Manchester kivételével – 100%-ot, mégis elég világosak a nagyságrendek. A prózai szépirodalom vezető szerepe mindenütt vitathatatlan. Tegyük hozzá, ezek kiemelt nagyvárosok – másutt, kisebb településeken valószínűleg még meghatározóbb a fikció aránya. Elég meglepőnek tűnik a történelem és életrajz csoportjának alacsony részesedése – főleg ha az állományi arányokra

visszaulunk. Hasonlóképp szembetűnő a vallási anyag szinte jelentéktelen aránya: itt arra kell gondolni, hogy a lakosság a Bibliával saját könyvtárában is rendelkezett, más vallási olvasmányt pedig nyújthattak a helyi egyházi szervezetek is.

J. D. Brown különösen érdekes táblázatot ad a kölcsönzés és a helybenhasználat tematikai arányairól (%).

Szakterület	Kölcsönzés	Olvasóterem	Együtt
Szépirodalom: próza	64	0,35	4
Ifjúsági irodalom	15,6	–	15
Természettudomány, művészet	6,2	20,4	8
Történelem, életrajz	6,1	34,4	10
Vallás	1,6	6,3	2
Költészet	0,9	4,7	1
Társadalomtudomány	0,6	4,9	1
Újságok	2,5	14,9	5
Általános, vegyes	2,5	14,3	4

A táblázatból szépen kirajzolódik a két fő használati terület eltérő funkciója (pl. újságok helybenolvasása, az olvasótermi kézikönyvtárban található történeti művek olvasása stb.).

Közkönyvtári adományok/adományozók

Carnegie és könyvtárai

A közkönyvtár nagy-britanniai térhódítása szinte elképzelhetetlen a nagy számú adományozó támogatása nélkül. A legismertebb-legtekintélyesebb bizonyára *A. Carnegie* – róla alább részletesen szólunk.

1880 előtt nem találkozni túl számos példával. 1862-ben *Cambridge*-ben gyűjtést szerveztek könyvtári építkezés céljára. 1875-ben *Dundee*-ben a sörfőzőjéről nevezetes, egyébként pedig már parlamenti tag *Michael Th. Bass* adományozott városának nyolcezer fontot. *Salford* városának korábbi polgármestere, *E. R. Langworthy* harminc év alatt összesen 15 ezer fontot adott, majd 1897-ben *Sir Percival Heywood* egy fiókkönyvtár kialakítását támogatta kettőezer fonttal.

Az 1880 utáni adományozók neve szinte felsorolhatatlan, olyan sokan vannak. *Cork*-ban is egy sörfőző tűnt ki adományával (25 ezer font). *Lambeth* több forrásból 1888 és 1893 között összesen 60 ezret kapott.

Edinburgh, *Glasgow* és *Liverpool* mutatják a legnevezetesebb példákat a könyvtári adományozásra. *Edinburgh*-ban több család adott át jelentős könyvgyűjteményt, míg a *Th. Nelson* tröszt könyvtáráépületet emeltetett. *Glasgow* csaknem 70 ezret kapott a dohánygyáros *S. Mitchell*től, háromezer kötetet és 11 ezer fontot *J. Moirt*től, aki teában utazott, ötezer kötetet és 21 ezer fontot *R. Jeffrey*-től, 27 ezret *Isabella Eldert*től. *Liverpool* egy-egy tekintélyes fiókkönyvtári épületet köszönhet *Sir William Brown*nak illetve *Hugh F. Hornby*nak.

Minden idők legnagyobb könyvtártámogatójának nevezhetjük a skót származású *Andrew Carnegie*-t (1835–1919). A skóciai Dunfermline-ben született, apja tákács volt. A fiú 12 éves volt, mikor a család elindult Amerikába szerencsét próbálni, s a pennsylvaniai Allegheny City-ben telepedett le (ez ma Pittsburgh része). Később önéletrajzában megemlékezik arról, milyen hatással volt gyermekkori szellemi fejlődésére J. Anderson ezredes itteni magánkönyvtárának használata. A törekvő fiúk és lányok előrejutását leghatékonyabban egy mindenki számára hozzáférhető könyvtár létesítése szolgálhatja – írta erről későbbi művében. Több próbálkozás után távírásznak tanult, s mint ilyen állást kapott 1853-ban a vasútnál. A polgárháborúban is ilyen minőségben szolgált az unionista seregnél. Keresetét részvényekbe fektette, s később Európában is megpróbálkozott részvényárusítással. Ekkor ismerte fel az acél fokozódó szerepét. Pittsburgh mellett létesítette társaival az akkori idők legmodernebb acélművét. A hetvenes évek második felének gazdasági válsága közepette is volt mersze továbbfejleszteni és terjeszkedni. A nyolcvanas évek már a siker időszakát jelentették, s Carnegie nyeresége dollármilliókkal volt mérhető. Mikor 1901-ben visszavonult a gazdasági életből, s gyárait eladta a Morgan bankháznak, a világ leggazdagabb emberének tartották – mintegy 500 millióra becsülve vagyonát.

Carnegie vagyonának javát (legalább 350 millió dollárt) jótékonyági célokra fordította. Voltaképp nem kedvelte a jótékonytságot, véleménye szerint a helyes irányt az jelenti, hogy a rászorulóknak meg kell adni annyit segítséget, hogy maguk segíthessenek gondjaikon. Egészségügyi és művészeti (Carnegie Hall koncertterem New Yorkban) támogatásai mellett több kontinensen legalább harmadfélezer közkönyvtár létrejöttéhez járult hozzá. Ezek nagyobbik fele (közel 1700 könyvtár) új hazájában, az Egyesült Államokban létesült. Első könyvtáralapítása azonban szülővároskáját gazdagította 1881-ben. Legnagyobb összegű – 5 millió dollárt meghaladó – támogatásával a New York Public Library új épületéhez járult hozzá a századfordulón. Összesen 56 millióra dollárra tehető a 2509 közkönyvtár megteremtését célzó támogatása.

Amerikán kívül Nagy-Britannia, Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Afrika és más angol nyelvű országok is részesültek adományaiból. Ezen kívül legalább száz egyetemi és főiskolai könyvtárpépület megszületését is finanszírozta. A támogatások különösen a tízes években váltak rendszeressé, mikor az ügyintézés Carnegie skót titkára, James Bertram kezében összpontosult.

Carnegie módszere amilyen egyszerű, olyan célravezető is volt. A leendő könyvtár épületének megvalósítási költségét magára vállalta azzal a feltétellel, hogy a kedvezményezett város közössége kötelezi magát a kellő gyarapítási keret és főhivatású könyvtáros alkalmazását szolgáló keret biztosítására. Volt persze olyan helység is, ahol csak többszöri próbálkozás után született meg a referendum pozitív döntése.

Némi leegyszerűsítéssel megállapítható: a könyvtári adományozók fejlődést segítő szerepe nélkül az első ötven év korántsem lett volna igazi sikertörténet.

Szabadpolc és Dewey osztályozása

A XIX. század végén két forradalmi újítás érkezett el az angol közkönyvtárakba: a *szabadpolcos kölcsönzés* és Dewey *tizedes osztályozása*.

A hetvenes években jelentős visszhangot váltott ki a szakmában Cambridge könyvtára azzal, hogy a referenzskönyvtárban biztosította az olvasók szabad hozzáférést a polcokon lévő könyvekhez.

James Duff Brown, a skót könyvtáros 1891-ben még arról cikkezett, hogy az olvasók szabad hozzáférése a polcokhoz semmi jóval nem kecsegtet. 1892-ben viszont a *The Library* című folyóiratban névtelenül cikket jelentetett meg *A plea for liberty for readers to help themselves* (Szabadságot az olvasónak, hogy segíthessen magán) címen. Vázlatrajzokat is készített, hogyan kell az olvasót megfelelő ellenőrzési ponton be-, illetve kiengedni, s kifelé menet regisztrálni az általa kiválasztott köteteket. 1893-ban Brown utazást tett az Egyesült Államokban, ahol a szabadpolc ekkor már általánosan elterjedtnek számított. Szándékában így megerősítve 1893 őszén elérte, hogy a clerkenwelli könyvtári bizottság döntést hozzon az új rendszer bevezetése tárgyában. Ezután 1894 tavaszán gyakorlatban is megvalósította tervét (egyetlen probléma mutatkozott csak: a túl magas polcok), majd az új kezdeményezésről beszámolt a Könyvtáros Egyesület szeptemberi belfasti konferenciáján. Sikerét mi sem jelzi jobban, mint az egyesület főtitkárának, *J. Y. W. MacAlisternek* ezt követően íródott cikke (*The Library*, 1894.), melynek címe egyértelműen mutatja a támogatás magas hőfokát: *Egy új kor hajnala* (*The dawn of a new epoch*). 1920-ban B. Sayers arról írt, hogy a fiatal könyvtáros nemzedék számára elképzelhetetlen heveségű vita dúlt ezt követően a támogatók és ellenzők közt. Két valódi ellenséges tábor csapott össze. 1899-ben broszúra jelent meg a tizenkettő, szabadpolcos rendszert bevezető könyvtár képviselőinek tollából. A szerzők igyekeztek ízekre szedni az összes felmerült ellenvetést. Például a lopás esetlegesen megnövekvő veszélyével kapcsolatban tényeket közöltek: átlagban 27 547 kölcsönzésre jut egy eltűnt – kb. két sillingbe kerülő – könyv, ami igazán elhanyagolható arány.

A szabadpolccal közvetlenül összefüggött az a kérdés, sikerül-e olyan könnyen áttekinthető rendben felállítani a kölcsönzési állományt, hogy az olvasó maga is tájékozódni tudjon. Brown úgy fogalmazott, hogy áttekinthető, nem túl nagy tematikai csoportokat kell alkotni, majd erre maga is kísérletet tett (Quin-Brown. későbbi nevén Subject, azaz tárgyi osztályozás).

A tízes évek elején készült felmérés azt mutatta, hogy három osztályozási rendszer vált a kölcsönző részlegek domináns eszközévé, ezekből kettő Brown rendszere (49+59 könyvtár), a harmadik Dewey tizedes rendszere (117 könyvtár). Az intézmények vizsgálata azt mutatja, hogy a nagyobb könyvtárak inkább a Dewey-osztályozást választották, míg a kisebbek a Brown-féléket. A Dewey-osztályozás elterjedése Louis Stanley Jast, a XX. század első felének egyik legismertebb angol könyvtárosa nevéhez fűződik. Ő 1892-ben jött rá ennek előnyeire. A lengyel menekült fia ekkor Peterborough könyvtári vezetője lett (hogy pályája csúcsán, a húszas években manchesteri igazgató legyen).

Összegzés helyett

A XIX. század végén már számos európai – főként német – szakember tanulmányozta a helyszínen az angol és amerikai városi közkönyvtárak működését. Az új könyvtártípus egyértelműen átveendő és alkalmazandó minta lett. Az ipari társada-

lom által megalkotott kötelező állami iskolarendszer után egy társadalmibb – egyben helyi társadalmi – alapozású intézmény született az ismeretek demokratikus terjesztésének elősegítésére.

**A nagy-britanniai közkönyvtárak létrehozása
a XX. század elejéig**

Évtized	Anglia	Wales	Skócia	Írország	Együtt
1840–1849	1				1
1850–1859	18		1	1	20
1860–1869	12	1	1		14
1870–1879	38	5	5		48
1880–1889	51	5	9	5	70
1890–1899	121	17	15	8	161
1900–1909	125	17	42	12	208
Összesen	366	57	73	26	522

**A nagy-britanniai lakosság közkönyvtári ellátottsága
1919-ben**

Ország	Teljes lakosság (millió)	A könyvtári körzet lakossága (millió)	Ellátottság: a könyvtári körzetek lakossága a teljes lakosság %-ában
Anglia	34,2	21,1	62
Wales	2,0	0,94	46
Skócia	4,8	2,4	50
Írország	4,4	1,25	28
Együtt	45,4	25,7	57

A világháború után új történet kezdődött: a falusi, a kistelepülések könyvtári ellátása már nem volt halasztható.

Sonnevend Péter

„Nem csak zene”

A *közkönyvtárak audiovizuális szolgáltatásainak fejlesztése* címmel rendezett kétnapos konferenciát az Illyés Gyula Megyei Könyvtár és a MKE Zenei szekciója Szekszárdon, szeptember 18–19-én.

A szép számban megjelent könyvtári szakembereket *Kocsis Imre Antal*, Szekszárd megyei jogú város polgármestere köszöntötte. Üdvözlő beszédében nemcsak a zene és a város mellett tett hitet, hanem a könyvtárak szerepét, felbecsülhetetlen munkáját is értékelte, személyes elkötelezettségét is hangsúlyozva.

Megnyitó beszédében *dr. Skaliczki Judit*, a NKÖM Könyvtári Osztályának vezetője visszaemlékezett a MKE Zenei szekció harmincéves múltjára, kiemelve külön is azokat a kiváló szakembereket, akiknek fáradozása nyomán kialakulhatott a zenei könyvtárosok közössége. Elismeréssel szólt arról a tevékenységről, melyet e közösség, szakmailag és barátságosan összefogva, a zenei könyvtárak fejlesztésének érdekében a szakismeretek gazdagításával, tanácskozással megrendezésével és számtalan más módon tett. A jövőre nézve rövid áttekintést adott a könyvtárügy 2003–2007 közötti stratégiai koncepciójáról és a megvalósítási tervekről.

Dr. Dippold Péter, a Könyvtári Intézet igazgatója az európai közkönyvtári irányelvekről és az Európai Bizottság által támogatott projektek eredményeiről beszélt. Különösen az utóbbi három-négy projekt (PubliCA, Cultivate, Pulman) eredményezett látványos összefogást Európa közkönyvtáraiban a szolgáltatások fejlesztésének érdekében, az információs források elérésében a könyvtárhasználók különböző csoportjai számára. Nagy jelentőségű a harminchat európai ország könyvtárpolitikusaiknak ez év februárjában közreadott közös állásfoglalása (az ún. oeirasi manifesztum) (ld. 3K júniusi szám!) a közkönyvtárak szerepének kiterjesztéséről, a minőségi szolgáltatásokról, a digitalizáció alkalmazásáról, a társadalom információs szükségleteinek kielégítéséről az Információs Társadalom Technológia felhasználásával. Előadásához jól illeszkedett az EBSCO internetes folyóirat-szolgáltatási program bemutatása. Az új szolgáltatás révén a közkönyvtárak is hozzáférhetnek az EBSCO által forgalmazott adatbázisokhoz, és felhasználóiknak továbbíthatják az információkat. A kulturális közvagyon digitalizálásának programjáról, az előkészületi munkákról *Fehér Miklós*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője tájékoztatta a konferenciát. Előadásának első részében a digitalizáció általános kérdéseit járta körül, majd részletesen ismertette az egyes dokumentumok digitalizálásánál felmerülő kívánalmakat és problémákat. Felhívta a jelenlévők figyelmét a közelgő Kulturális Örökség Napjára. „Jöjjön közelebb! Újdonságok és régiségek az informatikus könyvtáros továbbképzésben. A Center of Excellence könyvtárak” címmel *Billédiné dr. Holló Ibolya*, könyvtári információs tanácsadó az európai és a hazai gyakorlat alapján ismertette azokat a jól bevált, ún. hagyományos továbbképzési formákat: konferenciákat, tréningeket, tanfolyamokat, amelyeket nem szabad elhanyagolni az új technológiai megoldá-

sok miatt, hanem az eredményesség érdekében ötvözni kell őket egymással. Az előadásokat élénk érdeklődés kísérte, a jelenlévők észrevételeikkel, kérdéseikkel kiegészítették az előadásokat.

Késő délután kellemes városnézés következett. Szekszárd napos, őszi szüreti arcát mutatta. A híres borkútnál a társaság szívesen kóstolta meg a rizlinget és a szekszárdi vörösbort. Az est a Művészetek Házában gyönyörű hangversennyel zárult.

A tanácskozás második napjának programja *Elekes Eduárdné*, a Megyei Könyvtár igazgatója rövid összefoglalójával kezdődött, aki az újonnan érkezők számára summázta az első napon elhangzottakat. Ezután került sor *Gócza Julianna*, a FSZEK osztályvezetője előadására, aki a zenei könyvtári munka új vonásait, az információs társadalom szakmai kihívására adott válaszait tekintette át. Bemutatta a zenei könyvtárak nemzetközi szervezetének (IAML) struktúráját, munkastílusát, szakmai projektjeit. Magyarország és az IAML kapcsolatáról szólva beszélt a már létező és a még meg nem valósult együttműködési lehetőségekről, érzékeltetve, hogy a közös munkákba való erőteljesebb bekapcsolódásunk a szakmai fejlődés szempontjából mennyire szükséges volna. A zenei könyvtárak előtt álló feladatok szorosan összefüggnek annak az információs, kommunikációs, technológiai (ICT) fejlődésnek a követelményeivel, melyet napról napra mindannyian tapasztalnak a zenei könyvtárosok.

A konferencia záróprogramja az a fórum volt, melyen a résztvevők a hátrányos helyzetű olvasóknak nyújtott szolgáltatások lehetőségeiről cseréltek eszmét és tapasztalatot. A fórum moderátora, *dr. Bartos Éva*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője, bevezetőjében kifejtette, hogy a fogyatékkal élők könyvtári ellátásának lehetősége a legszorosabban összefügg a zenei könyvtárak, zenei részlegek létevel. Történetileg itt jelentek meg ugyanis először azok az audiovizuális dokumentumok, melyek lehetőséget kínáltak a kapcsolatfelvételre mindazokkal, akik a könyvek használatában akadályozottak voltak. A speciális dokumentumok és eszközök egyre gazdagodó kínálata, valamint az erre építhető szolgáltatások révén a zenei könyvtárosok tevékenységéhez magától értetődően kapcsolódik a fogyatékkal élők ellátásának feladata. A hozzászólók felvetették a zenei könyvtárosi szakosító képzés hiányát, a zenei könyvtárak és részlegek ellátottságbeli egyenlenségeit, az audiovizuális dokumentumokkal kapcsolatos szakmai, szerzői jogi és egyéb problémákat. *Dr. Tamási Csilla*, a Pest Megyei Könyvtár munkatársa felkért hozzászólóként beszámolt azokról az új továbbképzési formákról, melyek a könyvtárosok speciális felkészítését segítik elő mind a szakmai kérdésekben, mind a szemléletmód alakításában a hátrányos helyzetű könyvtárhasználók minél színvonalasabb ellátása érdekében. A fórum szívet melengető perceit jelentette *Kovácsné Marikának*, a MVGYOSZ Tolna Megyei Szervezete titkárának felszólalása, aki hitelesen mutatta be a megyei könyvtárral hosszú ideje kialakított, példa értékű szakmai-emberi együttműködést, melyből az egyenrangú partnerkapcsolat révén mindkét fél profitálni tud.

A szakmailag értékes és fontos, ugyanakkor bensőséges és jó hangulatú konferencia megrendezéséért köszönet a házigazdáknak és a támogatóknak! (BB)

Az olvasókörök városa

Kosztolányi szerint minden városnak jellegzetes illata, szaga van, Budapestnek például pótkávé-, Bécsnek sütemény-, Berlinnek füstszaga. *Hódmezővásárhelyről* alighanem azt írta volna, hogy könyvszaga van. A XX. század elején pezsgő kulturális élete miatt „paraszt Párizs”-ként is emlegetett város valamivel későbbi lelkiségéről, sajátos hangulatáról egy *Kosztolányi*nál semmivel sem kisebb nagyságtól, *Németh Lászlótól* értesülhetünk. Az író vásárhelyi kötődései közismertek, *Móricz Zsigmond* társaságában járt először az alföldi településen, hogy a *Szathmáry Lajos* által teremtett tanyai internátust megnézzé. A tehetséges parasztfiúk művelésére hivatott, a helyi értelmiség áldozatkészségéből fenntartott *Tanyai Tanulók Otthona*, az első népfőiskola annyira megragadta, hogy akkoriban írt és a Nemzeti Színházban bemutatott tézisdrámája, a minőségiszocializmus kérdéseit boncolgató *Cseresnyés* honoráriumát az otthonnak adományozta. A város hálás volt: az internátust a színmű címszereplőjéről nevezte el, és az 1945 utáni nehéz években otthont, menedéket nyújtott *Németh Lászlónak*. Menedéket, de egyúttal alkalmat is teremtett pedagógiai elképzeléseinek megvalósítására, hiszen éveken át a híres *Bethlen Gábor* Gimnáziumban taníthatott. Évtizedekkel később, visszaemlékezve az „*Óraadók királyságá*”-ra és a „*Vásárhelyi idill*”-re, szeretettel teli iróniával írta: „Élt azonban itt – a város életéből kiszakítva – egy sokkal mulatságosabb s jóval műveltebb réteg: ide vetődött s ide honosodó és ide torzult poéta emberek, itt kitenyészett különcök, akiknek valahogy jó talaj volt ez a megállt idejű, az embert élni hagyó, közönyös s ugyanakkor mégis kedves város, amelyben a mérsékelt bolondságra nemhogy menlevelet adtak, de gyönyörködtek benne, szerették, sőt büszkéek voltak rája.” Aligha tévedünk, ha *Vásárhely* szellemiségének, sajátos lelkiségének gyökereit a kultúrából táplálkozó közösségi ethoszban keressük. Abban az ethoszban, amely felelősséget érez nemcsak saját, de kisebb vagy nagyobb közössége sorsáért, és tenni is kész érte. Ha kell, a tanyai parasztfiúk tanulását támogatja, ha kell, azilumot nyújt egy üldözött és támadott írónak.

Ez a vásárhelyi civis öntudat és ethosz hozta létre már a XIX. században a közélet és a művelődés szimbiózisának jegyében működő, különféle elnevezésű, de célkitűzésükben azonos egyleteket, olvasóköröket. A város a XIX. század második felében az egyik legdinamikusabban fejlődő település volt, és mint szervesen épülő, tradícióira büszke, képességeiben bízó és céljaiban, jövőjében biztos közösség formálta ki művelődési intézményeit. Ezek sorába illeszkedtek az olvasókörök; *Gulyás Pál* szerint az ország első ilyen intézménye 1869-ben éppen *Hódmezővásárhelyen* alakult meg. Részben a „hivatalos”, az „állami” struktúra ellenében, részben – és ez a lényegesebb – saját igényeinek és céljainak megfelelően hozta létre a művelődni vágyó paraszti és kisiparos közönség. A polgári államban kifejlődő autonóm társadalmi egyesületek nem az öncélú ellenzékiesség, valamiféle „örök kurucság” fórumai voltak, a szellemi építést és nem a rombolást tartották alapvető feladatuknak. Az autonóm civil szerveződések lényegüknél fog-

va demokratikusak és pluralisták, hiszen a hatalomtól függetlenül szerveződnek meg és működnek, illetve elfogadják és hirdetik, hogy a társadalomban különféle értékek és érdekek léteznek, és ezek együttesen alakítják, alakíthatják ki egy ország, egy nemzet arculatát. És persze egy kisebb közösséget, egy városét is. Éppen ez a lényegi tulajdonságuk okozza, hogy totalitárius rendszerek nem tűrik, nem tűrhetik létüket, hiszen a még oly ártatlan célkitűzésű egyletek, körök működése is eleven cáfolata minden diktatúra alapvonásának, az „ein Volk, ein Reich, ein Führer” riasztó nemzetiszocialista és bolsevik tételének.

A magyarországi társadalmi egyesületek története párhuzamosan alakult az ország politikai történéseivel. Addig végezhettek intézményes, jogilag szabályozott keretek között közösség- és kultúraszervező tevékenységüket, amíg a nagypolitika engedte, és attól fogva szerveződhettek újra, amikortól ez lehetővé vált. Vagy nem teljesen igaz, túlzóan egyszerűsítő ez a tétel? Valóban az történt, hogy az állam kegyesen megengedte működésüket, és a semmiből ismét élni, hatni kezdtek? Vagy netán a legsötétebb diktatúra éveiben is léteztek ezek az egyletek, ha persze nem is intézményesen, de a lelkek mélyén, egy emberibb léptékű és formájú közösségi rendeltetésű művelődési intézményrendszer megteremtése categorikus imperativusaként? Létezve és hatva a mindennapi tettekben és a gondolatokban és láthatatlan hajszalereken keresztül immunanyagot juttatva a társadalom vérkeringésébe, semlegesítve a napi politika szellem- és gerincroppantó mérgeit. Vagyis „csupán” arról volt szó, hogy jogilag elfogadott keretek között tevékenykedhettek a politikai viszonyok változása után? Nyilván nem könnyen eldönthető kérdés; hogy közelebb juthassunk a válaszhoz, ahhoz szükségesek az olyan kitűnő elemzések, mint *Hajdu Géza* közelmúltban megjelent monográfiája, *Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök 1945–2000.*

A szerző kétségtelenül a téma legfelkészültebb és legavatottabb ismerője. 1977-ben tette közzé *Vásárhelyi egyletek és könyvtárak 1827–1944* című kötetét, a mostani annak folytatása. Akkor csak annyit írhatott a II. világháború utáni évekről: „Az azonban, hogy 1949-ben minden kört feloszlattak, tekintet nélkül arra, hogy milyen munkát végzett, hogy kik voltak a tagjai, talán egy kissé korai volt.” Az új kötet első része zárja le az 1977-ben megjelentet: a világháború utáni újrakezdés, majd elsorvasztás krónikája a bevezető fejezet, amely értelemszerűen az előző munkába kívánczolt volna. De vajon 1977-ben lehetett volna utalni *Kádár János* belügyminiszterként kiadott rendeletére, vagy megemlíteni, hogy az egyik helyi kommunista vezető, *Oláh Mihály* polgármester többek között azért szorgalmazta az olvasókörök felszámolását, mert azok alapvetően a Kisgazda Párt támazai voltak, a tagok – enyhén fogalmazva – nem az MKP szavazóbázisát erősítették a koalíciós időkben?

A kötet alcíme szerint a Vásárhelyi körök 1945–2000 közötti időszakáról van szó. A fentiekből következik, hogy jó harminc esztendő t érdemben nem tud tárgyalni a szerző, hiszen gyakorlatilag nem léteztek egyletek, körök. 1953-ban – az év aligha véletlen – a korabeli művelődéspolitikai sajtóban megjelent néhány cikk az egykori olvasókörökről, és némi pozitív elemet is felfedeztek a szerzők az egyletek tevékenységében; talán ezen írásoknak is szerepük volt abban, hogy néhány szerveződési működési engedélyt kaphatott. De ez az egy-két szórványos adat csak azt jelzi, hogy áldozatkész személyek a diktatúra szorításának gyengülését érzve megkísérelték helyreállítani az autonóm művelődés szervesen fejlődő és alulról, de-

mokratikusan építkező intézményrendszerét. Hiszen nyilvánvalóvá vált – a szerző szavait kölcsönvéve –, hogy „*A mesterségesen életre hívott és pártellenőrzés alatt tartott új, nagy szervezetek nem tudták nyújtani a régi közösségek emberi melegét, még kevésbé az öntevékenységen alapuló művelődési formákat és legkevésbé a teljes önállóságon nyugvó demokráciát.*” Akár kulcsmondatként is felfoghatjuk Hajdu Géza fenti szavait. Hiszen a kultúra, az igazi, a valódi kultúra mindig közösségi és bensőséges. Nem feladatunk a német romantikában gyökerező és *Spenglernél* kiteljesedő kultúra és civilizáció közötti ellentétet abszolutizálni és egyiket a másik ellen kijátszani, de annyi talán vitathatatlan tényként elfogadható, hogy csak az a személyes és közösségi viselkedési forma válik kultúrává és lesz interiorizált, amely az önállóságon és az öntevékenységen alapul.

Hogy már a rendszerváltoztatás előtt elkezdődhetett az olvasókörök jogi értelemben vett újraszervezése, abban nem kis szerepe volt Hajdu Gézának. A monográfia gerince, meghatározóbb része ezért az újrakezdés részletes, nemcsak különböző forrásokkal, hanem a személyes visszaemlékezés hitelével is alátámasztott krónikája. A szerző mellett – érthetően – sok könyvtáros is szívügyének tekintette az olvasókörök ügyét, és a 1980-as évek elejétől a Hazafias Népfront keretében működő munkacsoport adott keretet, formát a különböző elképzeléseknek. 1987. április 15-én alakult újjá a városban a Sóshalmi Olvasókör, melyet még jó néhányan az alapítása követett. Hajdu Géza kimutatása szerint 17 kör működik a városban.

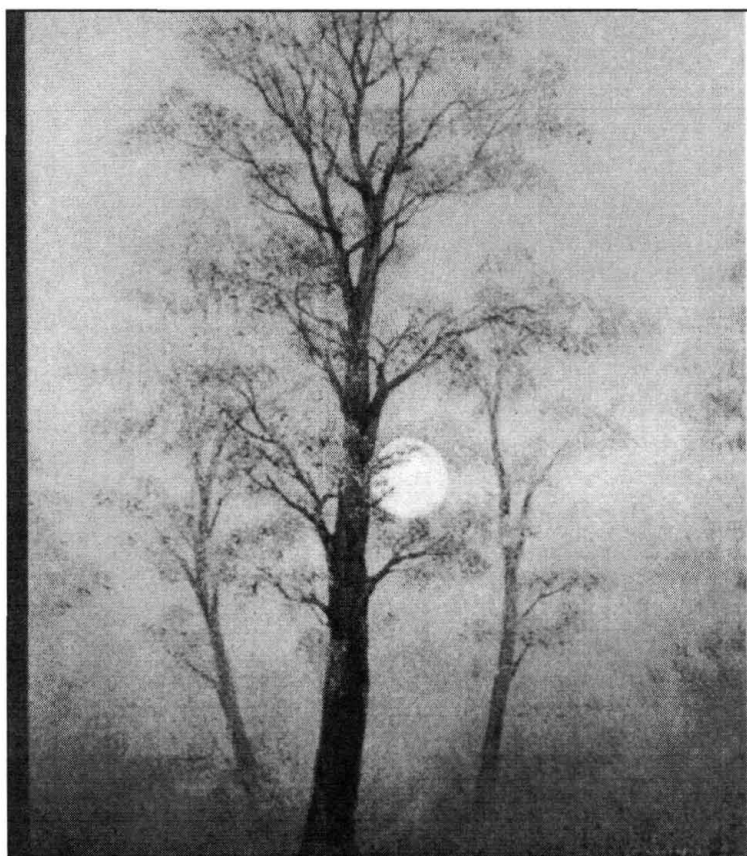
A kötet izgalmas fejezete a körök könyvtáraival foglalkozó. Az 1940-es évek végén megszüntetett olvasókörök könyvei szétszóródtak, jobb esetben a Népkönyvtári Központba kerültek, de persze ha megmaradnak, sem elégíthették volna ki a mai igényeket. „*Olvasókör és könyvtár összetartozó fogalmak*” – szögezi le a szerző. A körök újjáalakulása utáni legnagyobb kérdés éppen az volt, hogyan, miként juthatnak könyvhöz, milyen formában lehet megteremteni az olvasókörök és a városi közkönyvtár közötti kapcsolatot és intézményesíteni az együttműködést. Hódmezővásárhelyen kialakult ennek egy megnyugtatónak tűnő formája, nevezetesen a *Németh László Városi Könyvtár* ellátja könyvvel az olvasókörökben maradó fiókkönyvtárakat, a helyiségek fűtéséről, világításáról és a könyvtáros személyéről azonban a köröknek kell gondoskodniuk. 2000-ben a városi könyvtár által működtetett 17 fiók közül 11 olvasókörökben kapott helyet. Hajdu Géza behatóan ismerteti e kicsiny könyvtárak forgalmi adatait: sajnos, meglehetősen szerény hatásfokkal dolgoznak. Az okok nyilván sokrétűek, a nem kellő olvasóköri vezetői aktivitás éppúgy része ennek, mint az, hogy az elmúlt 10–15 évben alaposan átrendeződött, átalakult a társadalom értékrendje, az olvasást, a személyiségformáló olvasást egyre inkább a célirányos és haszonelvű, mert a valamilyen közvetlen feladat megoldását szolgáló informálódás vette át. (Spengler szerint nagyjából ez az az állapot, amikor a kultúra átalakul civilizációvá.) Kétségtelenül vonzóbbá válhatnának az olvasókörök, ha rendelkeznének számítógéppel és a modern telekommunikáció megannyi eszközével. Az 1990-es évek elején a KMK jelentette meg *Kovács Emőke* és *Kovács Katalin* kitűnő szemletanulmányát, a „*Telekunyhók*” a vidék fejlesztéséért címűt. Tulajdonképpen kár, hogy a kiépült és kiépülő teleházak többnyire a könyvtárakon vagy éppen az olvasókörökön kívül szerveződtek meg annak ellenére, hogy az egyik első hazai publikáció a fent említett volt. (Kár az is, hogy a szerkesztők által javasolt telekunyhó helyett a

színtelenebb, „hivatalosabb” teleház honosodott meg.) A két tevékenység egymásra találása kölcsönösen jótékonyan hathatott volna.

A kitűnő monográfia Barátné Hajdu Ágnes összeállításában egy mintaszerű bibliográfiát is tartalmaz. Az irodalomjegyzék első része a kötethez felhasznált publikációk és kéziratok adatait regisztrálja. Második egysége a Könyvtári Intézet szakkönyvtárában 1985–2000 között nyilvántartásba vett egyéb, az olvasókörökkel foglalkozó cikkeket veszi számba, míg a harmadik rész a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtártudományi Tanszékén készült, és a tárgyra vonatkozó szakdolgozatokat és szakkollégiumi beszámolókat tekinti át. E 251 tételt számláló jegyzék is jelzi, hogy Hajdu Géza a kérdéskör későbbi vizsgálatát is fontosnak tartja, illetve a könyvtárszakos hallgatók felkészítésében nélkülözhetetlennek tekinti az olvasókörök munkájának megismerését: a főiskolán készült írások az ő irányításával, szakszemináriumán készültek. A kötetben előforduló intézmény- és személyneveket mutatató tárja fel, és néhány tábla színes képmelléklet egészíti ki a gazdag tartalmú kiadványt.

[Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök 1945–2000. Hódmezővásárhely, 2002, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata. 192 p.]

Pogány György

Hajdu Géza

Az olvasókörök városa

Vásárhelyi körök
1945-2000

